

**Eiropas Komisijas
pret rasismu un neiecietību**

ZIŅOJUMS PAR LATVIJU

(ceturtais posms)

Pieņemts 2011. gada 9 decembrī

Publicēts 2012. gada 21. februārī

ECRI Secretariat
Directorate General II - Democracy
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0) 388 41 29 64
Fax: + 33 (0) 388 41 39 87
E-Mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību

ZIŅOJUMS PAR LATVIJU (ceturtais posms)

Pieņemts 2011. gada 9 decembrī

Publicēts 2012. gada 21. februārī

*Lūdzu ņemiet vērā, ka šis ir tulkots dokuments. Jebkādu neskaidrību gadījumā nepieciešama
atsauce uz tā oriģinālo versiju angļu un franču valodā.*

Saturs

PRIEKŠVārds	7
KOPSAVILKUMS	9
IEGŪTIE DATI UN REKOMENDĀCIJAS	13
I. JURIDISKĀS NORMAS UN TO ĪSTENOŠANA	13
STARPTAUTISKIE JURIDISKIE DOKUMENTI	13
KRIMINĀLLIKUMA NORMAS	14
CIVILLIKUMA UN ADMINISTRATĪVĀ LIKUMA NORMAS	16
TIESĪBSARGĀJOŠO IESTĀŽU AMATPERSONU APMĀCĪBA, PROKURORU UN TIESNEŠU INFORMĒŠANA PAR NACIONĀLO LIKUMDOŠANU PRET RASISMU UN RASU DISKRIMINĀCIJU.....	18
PRETDISKRIMINĀCIJAS INSTITŪCIJA	19
VALDĪBAS POLITIKA UN INTEGRĀCIJAS/PRETDISKRIMINĀCIJAS PROGRAMMAS	20
II. DISKRIMINĀCIJA DAŽĀDĀS JOMĀS	22
OFICIĀLIE PERSONU APLIECINOŠIE DOKUMENTI	22
NODARBINĀTĪBA.....	23
POLITISKO TIESĪBU ĪSTENOŠANA.....	24
IZGLĪTĪBA	25
III. RASISTISKI MOTIVĒTA VARDARBĪBA	26
IV. SABIEDRISKĀ DOMA, IZTEIKUMI SABIEDRISKAJĀ TELPĀ UN PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻI	27
SABIEDRISKA DOMA UN IZTEIKUMI SABIEDRISKAJĀ TELPĀ	27
PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻI, TOSTARP INTERNETS.....	29
V. NEAIZSARGĀTĀKĀS/MĒRĶA GRUPAS	30
NACIONĀLĀS/ETNISKĀS MINORITĀTES	30
ROMI.....	31
EBREJU KOPIENAS	34
“NEPILSONI”.....	35
ĪMIGRANTI.....	37
BĒGLI UN PATVĒRUMA MEKLĒTĀJI.....	40
VI. TIESĪBSARGĀJOŠO IESTĀŽU DARBINIEKU IZTURĒŠANĀS	43
VII. RASISMA UN RASU DISKRIMINĀCIJAS UZRAUDZĪBA	44
VIII. IZGLĪTĪBA UN IZPRATNES VEICINĀŠANA	45
STARPPOSMA REKOMENDĀCIJAS	47
BIBLIOGRĀFIJA	49

PRIEKŠVārds

Eiropas Komisiju pret rasismu un neiecietību (*European Commission against Racism and Intolerance* - ECRI) dibinājusi Eiropas Padome. ECRI ir neatkarīgs cilvēktiesību uzraugs, kas specializējas ar rasismu un neiecietību saistītos jautājumos. To veido neatkarīgi un objektīvi cilvēki, kuri izvēlēti, pateicoties viņu morālajai autoritātei un atzītajai kompetencei jautājumos, kas saistīti ar rasismu, ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību.

Viens no ECRI darba programmas pīlāriem ir pieeja valsti pa valstij (no angļu val. - *country-by-country*), analizējot situāciju attiecībā uz rasismu un neiecietību katrā Eiropas Padomes dalībvalstī un sniedzot ierosinājumus un priekšlikumus identificēto problēmu risināšanai.

Valsti pa valstij monitorēšana tiek vienlīdzīgi piemērota visām Eiropas Padomes dalībvalstīm. Darbs tiek organizēts piecu gadu ciklā, katru gadu aptverot deviņas līdz desmit valstis. Pirmā posma ziņojumi tika pabeigti 1998. gada beigās, otrais posms noslēdzās 2002. gadā un trešais posms - 2007. gada janvārī.

Ziņojuma sagatavošanas darba metodes ietver dokumentu analīzi, kontaktvizītes valstī un konfidenciālu dialogu ar valsts amatpersonām.

ECRI ziņojumi nav aptauju un uzklauzītu liecību kopsavilkums. Tie satur situācijas analīzi, kas lielākoties balstās uz informāciju, kas apkopota no ļoti dažādiem avotiem. Dokumentu pētījumi balstās uz nozīmīgu skaitu nacionālo un starptautisko rakstisko avotu. Vizīte *in situ* dod iespēju tikties ar iesaistīto grupu (gan valdības, gan nevalstisko) pārstāvjiem, lai iegūtu detalizētu informāciju. Konfidenciāls dialogs ar nacionālajām varas iestādēm ļauj tām, ja tās uzskata par nepieciešamu, sniegt komentārus par ziņojuma projektu ar mērķi novērst iespējamās ziņojumā pieļautās faktoloģiskās kļūdas. Dialoga noslēgumā nacionālās varas iestādes var prasīt, ja vēlas, sava viedokļa pievienošanu ECRI ziņojuma pielikumā.

Ziņojumu par attiecīgo valsti ceturtajā kārtā ECRI lielāku uzmanību pievērš priekšlikumu īstenošanai un izvērtēšanai. Tiek pārbaudīts iepriekšējos ECRI ziņojumos pausto rekomendāciju ieviešanas apjoms, kā arī tiek veikts pieņemtās politikas un izmantoto līdzekļu izvērtējums. Šajos ziņojumos tiek analizēti arī jaunie sasniegumi attiecīgajā valstī.

Vairākas specifiskas rekomendācijas, kuras izvēlētas no jaunajā ziņojumā sniegtajām rekomendācijām, jāīsteno prioritāri. Ne vēlāk kā divus gadus pēc šī ziņojuma publicēšanas ECRI veiks starpposma pārbaudi attiecībā uz šīm rekomendācijām.

ECRI uzņemas pilnu atbildību par izstrādāto ziņojumu. Izņemot vietas, kur skaidri norādīts, tas atspoguļo situāciju līdz 2011. gada 22. jūnijam, un jebkādas izmaiņas pēc šī datuma nav atspoguļotas ECRI turpmākajā analīzē, secinājumos un priekšlikumos.

KOPSAVILKUMS

Kopš ECRI trešā ziņojuma publicēšanas 2008. gada 12. februārī vairākās ziņojumā apskatītajās jomās ir vērojams progress.

Latvijas Kriminālkodeksā ir pieņemti jauni noteikumi, kas paredz kriminalizēt genocīda, noziegumu pret cilvēci, noziegumu pret mieru vai kara noziegumu attaisnošanu, publisku slavināšanu vai noliegšanu, un ietverta norma, kas aizliedz kurināt naidu uz etniskās piederības pamata. Atsevišķos likumos ir paplašinātas normas diskriminācijas aizliegumam. Nodibinājumi un biedrības, kuru uzdevumos ietilpst cilvēktiesību aizstāvība, tagad likumīgi var pārstāvēt fiziskas personas ar viņu piekrišanu. Daži pasākumi ir veikti, lai monitorētu naida runu internetā. Lielas pūles ir ieguldītas policijas profesionālajā sagatavošanā diskriminācijas un naida noziegumu apkarošanas jomā.

2007. un 2008. gadā programmas Sabiedrības integrācija Latvijā ietvaros ir veiktas dažādas aktivitātes, kas veicina sabiedrības integrāciju. Uzsākta virkne Eiropas Savienības finansētu projektu, lai veicinātu imigrantu sociālo iekļaušanos. Dažas pašvaldības ir īstenojušas atsevišķas integrācijas programmas.

Varas iestādes pašreiz ievāc informāciju par situāciju nodarbinātības jomā saistībā ar segregāciju pēc etniskās un nacionālās pazīmes.

Tiek veikti pasākumi, lai uzlabotu izglītības kvalitāti latviešu valodā etnisko minoritāšu bērniem. Pieaugusi nacionālo/etnisko minoritāšu pārstāvju dalība politiskajā dzīvē. Pieliktas pūles, lai nodrošinātu, ka romu skolnieki apmeklē vispārējās plūsmas klases. Dažādas iniciatīvas, tostarp integrācijas kursi un latviešu valodas stundas, tiek īstenotas lai veicinātu patvēruma meklētāju un bēgļu integrāciju sabiedrībā. Starp Valsts robežsardzes amatpersonām un Apvienoto Nāciju Augsto komisāru bēgļu jautājumos (*United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR*) ir parakstīts jauns memorands, saskaņā ar kuru UNHCR veiks mācības par starptautiskajiem standartiem attiecībā uz patvēruma meklētājiem.

ECRI atzinīgi vērtē šo pozitīvo attīstību. Tomēr neskatoties uz sasniegto progresu, daži jautājumi raisa bažas.

Kūdīšana uz rasu naidu ir vienīgā rasistisku izteikumu forma, kas aizliegta Krimināllikumā. Kriminālkodeksā nav specifisku noteikumu, kas soda par tādu priekšmetu izgatavošanu, izplatīšanu, iegādāšanos, transportēšanu vai glabāšanu, kas izraisa etnisku, rasistisku vai līdzīga rakstura naidu vai rasismu veicinošas grupas dibināšanu vai vadīšanu, šādas grupas atbalstīšanu, piedalīšanos tās pasākumos. Ļoti neliels skaits rasistiski motivētu lietu atrodas izmeklēšanā vai ir nonākušas tiesā, un Kriminālkodeksa pants par rasistisku motivāciju kā atbildību pastiprinošu apstākli līdz šim nav piemērots. Naida ierosināšana tiek interpretēta ļoti šauri. Civilā un administratīvā pretdiskriminācijas likumdošana joprojām ir nepilnīga.

Tiesībsarga biroja budžets ir drastiski samazināts, un tas ir ievērojami ietekmējis šīs iestādes darba efektivitāti un ietekmes spēju. Ievērojami ir samazinājies to saņemto sūdzību skaits, kas saistītas ar rasistisku, valodas un reliģisku diskrimināciju.

Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (ĪUMSILS) tika likvidēts. Sabiedrības integrācijas programmas īstenošana apstājās uz vairāk nekā diviem gadiem, un tikko pieņemtās vadlīnijas neveicina Latvijas sabiedrības daudzveidības respektēšanu. Nacionālā programma iecietības veicināšanai un programmas *Romi (čigāni) Latvijā* rīcības plāns 2007.-2009. gadam vairs netika turpināts pēc termiņa izbeigšanās.

Latvijas varas iestādes ir ievērojami stiprinājušas darbības plānu attiecībā uz valsts valodas lietošanu, tostarp nodarbinātības sektorā, arī soda sankcijas par Valsts valodas likuma neievērošanu ir palielinātas. Latviešu valodas mācīšanai cittautiešiem

paredzētie līdzekļi ir samazināti. Saskaņā ar grozījumiem Likumā par Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusu sākot no 2013. gada apgabaltiesas būs pilnvarotas apturēt ievēlēto deputātu mandātu tiem deputātiem, kuri nebūs apguvuši valsts valodu C1 līmenī.

Daži valsts institūciju pārstāvju izteikumi un atsevišķi amatpersonu sankcionēti publiski pasākumi met ēnu uz vispārējo sabiedrības nostāju Latvijā.

Romi joprojām ir visvairāk diskriminētā etniskā grupa Latvijas sabiedrībā, īpaši nodarbinātības, izglītības un pakalpojumu pieejamības jomās. Dažās skolās romi joprojām tiek izglītoti atsevišķās klasēs. Romu bērni ir pārstāvēti ļoti lielā skaitā speciālajās skolās. No 20 skolotāju palīgiem, kuri tika apmācīti romu programmas ietvaros, 2011. gadā tikai astoņi ir palikuši izglītības sistēmā. Naturalizēto nepilsoņu skaits ir samazinājies. Nav veikti pasākumi, lai vienkāršotu naturalizācijas procesu tiem nepilsoņu vecāku bērniem, kas dzimuši Latvijā pēc 1991. gada. Ir aizdomas par nevienlīdzīgu izturēšanos attiecībā uz nepilsoņu pensiju aprēķināšanu. Personām ar pagaidu uzturēšanās atļaujām vairākās jomās ir zemāks aizsardzības līmenis salīdzinājumā ar Latvijas pilsoņiem un personām ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām.

Šajā ziņojumā ECRI pieprasa Latvijas varas iestādēm veikt turpmākus pasākumus vairākās jomās; šajā kontekstā Komisija sniedz virkni rekomendāciju, tostarp turpmāk minētās.

Kriminālajā likumdošanā, kas attiecas uz rasisma apkarošanu, jāveic grozījumi un jāparedz sods par tādiem pārkāpumiem, kā rasistiski izteikumi (kas atšķiras no naida izraisīšanas, kas jau ir krimināls nodarījums); tādu lietu izgatavošana, izplatīšana, iegāde, transportēšana vai glabāšana, kas mudina uz etnisku, rasistisku vai līdzīgu rakstura naidu; rasismu veicinošas grupas dibināšana vai vadīšana; šādas grupas atbalstīšana; piedalīšanās tās pasākumos. Jāpieņem vispusīgs civilo un administratīvo tiesību aktu kopums cīņai pret rasu¹ diskrimināciju visās dzīves jomās, kas ir saskaņā ar ECRI Vispārējās politikas 7. rekomendācijas pamatprincipiem. Princips par dalīto pierādīšanas pienākumu un cietušo tiesībām uz kompensāciju skaidri jānodrošina un jāpiemēro visos gadījumos.

Tiesībsarga birojs jānodrošina ar atbilstošiem finansiāliem un cilvēkresursiem un jāmaina pašreizējā budžeta samazināšanas tendence. Jāuzlabo šīs iestādes pieejamība dažādās valodās un dažādos Latvijas reģionos.

Pēc konsultācijām ar Mazākumtautību konsultatīvo padomi jāpabeidz Latvijas Sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādņu izstrāde. Šīs pamatnostādnes būs par pamatu visaptverošai programmai, kas nodrošinās atvērtu un integrētu sabiedrību, un paredzēs konkrētus līdzekļus, lai to īstenotu. Jānodrošina koordinācija starp visām programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm, ieskaitot pilsonisko sabiedrību un vietējās pašvaldības iestādes. Jāatjauno programma romu integrācijai un jāizstrādā ilgtermiņa nacionālā stratēģija, lai izskaustu sociālo izstumšanu vairākās jomās. Attiecīgajai grupai jābūt iesaistītai stratēģijas izstrādāšanā un īstenošanā.

Jāpārskata valsts valodas politika un jānodrošina tās obligāta lietošana tikai gadījumos, kad tas uzskatāmi skar sabiedrības likumiskās intereses. Būtu jāatjauno latviešu valodas kursi, kurus organizēja Sabiedrības integrācijas fonds, un pilnībā jāapmierina nepieciešamība pēc latviešu valodas apgušanas. Juridiskās normas, saskaņā ar kurām reģionālās tiesas var apturēt deputātu mandātu, ja viņš/viņa nav apguvis valodu atbilstošā līmenī, būtu jāatceļ.

¹ ECRI savā Vispārējās politikas 7. rekomendācijā par nacionālo likumdošanu rasisma un rasu diskriminācijas apkarošanā definē „rasismu” kā pārliecību, ka tāds iemesls kā rase, ādas krāsa, valoda, reliģija, pilsonība vai nacionālā vai etniskā izcelsme attaisno neiecietību pret personu vai personu grupu, vai ideju par pārkāpumu pār personu vai personu grupu.

Būtu jāizliedz jebkādi mēģinājumi godināt personas, kuras cīnījās *Waffen SS* sastāvā un sadarbojušās ar nacistiem. Jāizliedz visu veidu pulcēšanās vai gājieni, kuros jebkādā veidā tiktu attaisnots nacisms.

Visas speciālās romu klases jāslēdz, un romu skolnieki jāintegrē vispārējās izglītības klasēs. Lai to veicinātu, jāatjauno darbā romu skolotāju palīgi, kuri tika apmācīti saskaņā ar romu integrācijas programmu. Jānoskaidro, kāpēc tik liels skaits romu skolēnu tiek izglītoti speciālajās skolās*. Nepilsoņu vecāku bērniem, kas dzimuši pēc neatkarības atjaunošanas, automātiski jāpiešķir Latvijas pilsonība. Nepilsoņiem, kuri vēlas naturalizēties, jānodrošina bezmaksas valodas kursi. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums Andrejeva v. Latviju jāizpilda tādā veidā, lai tas neatstātu negatīvu ietekmi uz starpnacionālajām attiecībām, proti, samazinot pastāvošās pilsoņu priekšrocības attiecībā uz pensiju. Pieeja valsts apmaksātai veselības aprūpei, sociālajiem pakalpojumiem, sociālajai palīdzībai un juridiskās palīdzības sistēmai jāattiecina arī uz personām ar pagaidu uzturēšanās atļauju.

* Uz šo rekomendāciju tiks attiecināts ECRI starpposma pārbaudes process ne vēlāk kā divu gadu laikā pēc šī ziņojuma publicēšanas.

IEGŪTIE DATI UN REKOMENDĀCIJAS

I. Juridiskās normas un to īstenošana

Starptautiskie juridiskie dokumenti

1. Trešajā ziņojumā ECRI atkārtoti rekomendēja Latvijai pēc iespējas ātrāk parakstīt un/vai ratificēt šādus starptautiskus dokumentus: (a) Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (ECK) 12. protokolu; (b) pārstrādāto Eiropas Sociālo hartu; (c) Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartu; (d) Eiropas Konvenciju par pilsonību; (e) Konvenciju par ārzemnieku piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē pašvaldības līmenī; (f) Eiropas konvenciju par viesstrādnieku juridisko statusu; un (g) Starptautisko konvenciju par migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību.
2. ECRI atzīmē, ka, izņemot pārstrādāto Eiropas Sociālo hartu, nav veikts nekāds progress attiecībā uz iepriekšminēto starptautisko dokumentu parakstīšanu un/vai ratificēšanu. Attiecībā uz tiem dokumentiem, kuri minēti apakšpunktos (e) - (g), varasiestādes ir paziņojušas, ka parakstīšana un ratificēšana nav valdības dienaskārtībā. Varas iestādes nav izteikušas nekādus argumentus, kas izskaidrotu iespējamās pretrunas starp iepriekšminētajiem līgumiem un Latvijas politiku/likumdošanu. ECRI izsaka nožēlu par varas iestāžu nostāju un ierosina turpināt dialogu ar ECRI attiecībā uz šiem dokumentiem, lai sasniegtu kopīgo mērķi rasisma², ksenofobijas, antisemitisma un neiecietības apkarošanā.
3. Attiecībā uz pārstrādāto Eiropas Sociālo hartu - likumprojekts par tās ratifikāciju tika iesniegts Saeimā 2009. gada 22. janvārī, un 2009. gada 12. martā tika pieņemts pirmajā lasījumā. Tomēr pēc parlamenta vēlēšanām³ jautājums tika skatīts no jauna; 2010. gada decembrī attiecīgais likumprojekts tika pieņemts pirmajā lasījumā. Turpmākās diskusijas par šo dokumentu atspoguļo gatavību pieņemt šādus pantus: 2., 3., 10., 20., 21., 22., 24., 25., 26., 28. un 29. pantu. Latvijas varas iestādes ir informējušas ECRI, ka tiek apspriests jautājums, vai pieņemt iepriekšminētā dokumenta 7. un 27. pantu. Otrā lasījuma datums vēl nav noteikts.
4. ECRI vēlreiz atkārti savu rekomendāciju, ka Latvijai jāparaksta un/vai jāratificē šādi dokumenti: Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 12. protokols, Eiropas Sociālā harta (pārstrādātā), Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu harta, Eiropas konvencija par pilsonību, Konvencija par ārzemnieku piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē vietējā līmenī un Starptautiskā konvencija par viesstrādnieku un viņu ģimenes locekļu aizsardzību.
5. Trešajā ziņojumā ECRI vēlreiz atkārtoja savu rekomendāciju Latvijas varas iestādēm nākt klajā ar paziņojumu attiecībā uz Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas formu izskaušanu (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* - ICERD) 14. pantu.
6. ECRI ir informēta, ka Latvijas varas iestādes negatavojas sniegt šādu deklarāciju, jo uzskata, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas un ECRI uzraudzība diskriminācijas jomā ir pietiekams. Šajā sakarā ECRI uzsver, ka ECTK 14. pantā noteiktā aizsardzība attiecībā uz līdztiesību un nediskrimināciju ir šaurāka salīdzinājumā ar citos starptautiskajos noteikumos izteiktiem nosacījumiem,

² ECRI savā Vispārējās politikas 7. rekomendācijā par nacionālo likumdošanu rasisma un rasu diskriminācijas apkarošanā definē „rasismu” kā pārliecību, ka tāds iemesls kā rase, ādas krāsa, valoda, reliģija, pilsonība vai nacionālā vai etniskā izcelsme attaisno neiecietību pret personu vai personu grupu, vai ideju par pārkumu pār personu vai personu grupu.

³ Parlamenta vēlēšanas Latvijā notika 2010. gada 2. oktobrī.

ieskaitot Starptautisko konvenciju par visu veidu rasu diskriminācijas formu izskaušanu, tā kā tas attiecas tikai uz to tiesību un brīvību baudīšanu, kuras noteiktas ECTK⁴. Lai gan Latvijas varas iestādes nav apstiprinājušas ICERD kompetenci pieņemt individuālas sūdzības, tās ir ratificējušas Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām fakultatīvo protokolu (*International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR*). Tā rezultātā ikviena Latvijas jurisdikcijā esoša persona Eiropas Cilvēktiesību komitejā var ierosināt izskatīt jautājumus attiecībā uz diskriminācijas un līdztiesības principiem likuma priekšā. Ņemot vērā, ka ICERD sniedz skaidrojumu un izklāsta tos pašus principus, ECRI skatījumā, deklarācijas pasludināšana 14. panta ietvaros tiktu uzskatīta par papildu soli, kuru ievērojot nedrīkstētu rasties nekādi juridiski vai praktiski šķēršļi.

7. ECRI atkārtoti rekomendē Latvijas varas iestādēm izstrādāt deklarāciju attiecībā uz ICERD 14. pantu.

Krimināllikuma normas

8. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes pārskatīt un pilnveidot Krimināllikuma normas, ar mērķi apkarot rasismu, īpaši attiecībā uz rasistiski motivētu runu.
9. ECRI ir gandarīta, ka 2009. gada 21. maijā Krimināllikumā tika iekļauts jauns pants nr. 74(1), kas kriminalizē genocīda, noziegumu pret cilvēci, noziegumu pret mieru vai kara noziegumu attaisnošanu/publisku slavināšanu/publisku noliegumu. Par šī panta pārkāpšanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar piespiedu darbu. ECRI apsveic 78. panta grozījumus, kas stājās spēkā 2007. gada 17. jūlijā un pievieno diskriminācijas aizliegumu uz etniskās piederības pamata.
10. No otras puses, nav specifisku noteikumu, kas attiecas uz rasistisku runu, kā tikai rasu naida izraisīšana, kas tika iekļauta Krimināllikumā kopš ECRI trešā ziņojuma⁵. ECRI atzīmē, ka šādu pantu trūkums pieļauj situāciju, ka noteiktos gadījumos par rasistisku runu vainīgais nesaņem sodu, ieskaitot gadījumus, kad nacionāla, etniska vai rasu naida izraisīšanu ar tīšu nolūku ir grūti pierādīt (skatīt 16. rindkopu).
11. ECRI atzīmē, ka nav specifisku noteikumu, kas soda par tādu priekšmetu izgatavošanu, izplatīšanu, iegādāšanos, transportēšanu vai glabāšanu, kas mudina uz etnisku, rasu vai līdzīga rakstura naidu vai kas satur kādas citas rasistiskas runas izpausmes (saskaņā ar ECRI Vispārējās politikas 7. Rekomendācijas paragrāfu no 18 a līdz e, turpmāk tekstā ECRI VPR Nr. 7). Varas iestādes ir paziņojušas, ka Krimināllikuma 78. pantā paredzētas visas darbības, kuru mērķis ir naida kurināšana, ieskaitot priekšmetu izplatīšanu, izgatavošanu, iegādi, transportēšanu un glabāšanu. Viņi uzskata, ka aizliegto darbību nosaukšana varētu ierobežot šī panta piemērošanas lauku. Tomēr ECRI uzskata, ka Krimināllikuma 78. panta formulējums nav pietiekami plašs; pants neietver tādu priekšmetu izplatīšanu, izgatavošanu, iegādi, transportēšanu un glabāšanu, kas satur rasistiskas runas izpausmes, kas pārsniedz nacionāla, etniska vai rasu naida ierosināšanu ar tīšu nolūku. Vairāki incidenti apstiprina šo uzskatu (skatīt 117. rindkopu) un demonstrē, ka praksē rasistiska rakstura materiālu izplatīšana un glabāšana netiek sodīta.

⁴ Kā minēts šī ziņojuma 2. rindkopā - Latvija nav ratificējusi ECTK 12. protokolu, kas varētu paplašināt Konvencijas aizsardzības jomu attiecībā uz līdztiesību un nediskrimināciju.

⁵ Vēl svarīgāk, nav noteikumu, kas aizliedz publisku apvainojumu, apmelojumu vai draudus, kam par iemeslu ir "rase" un etniskā izcelsme vai tādas ideoloģijas publisku paušanu, kas sludina pārkāpumu vai personu kopuma noniecināšanu/nomelnošanu nacionālās/etniskās izcelsmes dēļ, skat. ECRI Vispārējās politikas rekomendācijas nr.7 18 §. (a)-(d)punkti.

12. Visbeidzot, lai gan saskaņā ar 78. pantu diskriminējošas vai naidu rosinošas darbības, ko veikusi organizācija, tiek sodītas daudz bargāk nekā tās, kas veiktas individuāli, Latvijas kriminālajā likumdošanā nav paredzēts sods par rasismu veicinošas grupas dibināšanu vai vadīšanu, atbalstīšanu, piedalīšanos tās pasākumos. Latvijas varas iestādes ir informējušas ECRI, ka 89. panta pirmais teikums vispār aizliedz noziedzīgas organizācijas izveidošanu. Kopumā ECRI uzskata, ka sakarā ar rasistisko noziegumu īpašo raksturu krimināllikumā jāiekļauj speciāls nosacījums par rasistiskām organizācijām. Tā rīkoties ir īpaši svarīgi tādās valstīs kā Latvija, kur daudzos gadījumos rasistiski izteikumi (kā arī tādu lietu izgatavošana, izplatīšana, iegāde, transportēšana un glabāšana, kas kurina naidu rasistisku, etnisku vai citu iemeslu dēļ) netiek uzskatīti par noziedzīgu nodarījumu.
13. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm grozīt kriminālo likumdošanu ar mērķi apkarot rasismu, kriminalizējot: rasistisku runu (kas atšķiras no naida kurināšanas, kas jau ir krimināls nodarījums); tādu materiālu izgatavošanu, izplatīšanu, iegādi, transportēšanu vai glabāšanu, kas mudina uz etnisku, rasu vai līdzīgu rakstura naidu; tādu grupu izveidošanu/atbalstīšanu/vadīšanu/dalību, kas veicina rasismu. Šajā sakarā ECRI atsaucas uz savu VPR No. 7.
14. Ziņojumā ECRI stingri iesaka Latvijas policijai un tiesībsargājošajām iestādēm pilnīgi izmeklēt un sodīt rasiski motivētus pārkāpumus, atzīstot un ņemot vērā nodarījuma rasistisko motivāciju.
15. Attiecībā uz rasismu un rasu diskriminācijas noteikumu piemērošanu - no 2007. līdz 2011. gadam ECRI atzīmē ievērojamu ierosināto lietu skaitā samazinājumu, kas ierosinātas par 78. panta pārkāpšanu (naida kurināšana)⁶. Tajā pašā laika periodā neviena lieta netika ierosināta par Krimināllikuma 149. panta pārkāpšanu (diskriminācijas aizliegums), kamēr divas lietas tika ierosinātas par Krimināllikuma 150. panta pārkāpšanu (religiska naida kurināšana)⁷. Piecas lietas ierosinātas par Krimināllikuma 74.(1) pantu kopš tas stājies spēkā. Visbeidzot, rasistiska motivācija ne reizi nav atzīta par vainu pastipriņošu apstākli. ECRI atzīmē, ka skaitļi ir nenozīmīgi, tomēr daži ziņojumā aprakstītie gadījumi rāda, ka rasistiska motivācija ne vienmēr tiek ņemta vērā (skatīt 18. rindkopu) un norāda uz pastāvošo zemo informētību un izpratni attiecībā uz šādiem noziegumiem.
16. ECRI uzskata, ka konsolidētas tiesu prakses trūkums attiecībā uz 78. panta piemērošanu un kuldīšanas uz naidu šaurā interpretācija, traucē šīs normas piemērošanu. Tikai divas lietas, kas ierosinātas pēc šī panta, sasniegušas nacionālā līmeņa augstāko instanci⁸. Vienā gadījumā antifašistiskas sanāksmes laikā kāds neonacists⁹ paziņoja, ka ebreji un čigāni (romi) nav cilvēki un viņi ir jāznīcina. Sākotnēji viņam tika piespriests ieslodzījums par 78. panta pārkāpumu, kas līdz 2007. gada 17. jūlijam aizliedza naida kurināšanu tikai uz nacionāla un rasiska pamata. Augstākās tiesas Senāts, noskaidrojot, ka inkriminētā darbība satur etniski motivētu naida kurināšanu, atbrīvoja apsūdzēto. Otrajā lietā radikālas avīzes¹⁰ redaktors un divas žurnālistes tika apsūdzētas par 78. panta pārkāpumu par, *inter alia*, pretkrieviskiem paziņojumiem rakstos, kas tika publicēti no 2004. līdz 2005. gadam (apgalvojot, *inter alia*, ka "okupanti" jādeportē). Trīs eksperti tika uzaicināti pārbaudīt, vai šie

⁶ 2007. gadā policija ierosināja 16 lietas (8 tika nosūtītas prokuratūrai); 2008. gadā tika ierosinātas 9 lietas (2 tika nosūtītas prokuratūrai); 2009. gadā tika ierosinātas 6 lietas (3 tika nosūtītas prokuratūrai); un 2010. gadā tika ierosinātas 6 lietas (2 nosūtītas prokuratūrai).

⁷ Līdzīga situācija bija laikā periodā, kas apskatīts ECRI trešajā ziņojumā.

⁸ Augstākās tiesas Senāts.

⁹ A.J lieta 2007. gada 22. februārī.

¹⁰ Publicētā izdevuma nosaukums ir DDD (Deokupācija, Dekolonizācija, Deboļševizācija).

izteikumi atbilst naida kurināšanai. Atsevišķi eksperti secināja, ka vārds "okupants" nevar būt aizskarošs intelektuāli un lingvistiski izglītotām personām¹¹. Attiecīgi, reģionālā tiesa lēma, ka šie izteikumi jātraktē kā izteiksmes brīvība un tīša naida kurināšana nevar tikt pierādīta. Augstākās tiesas Senāts atstāja spriedumu spēkā. Abi spriedumi parāda, ka naida ierosināšana tiek interpretēta ļoti šauri. Konkrētāk, otrs spriedums parādīja, ka rīcībai, ko kvalificē kā naida ierosināšanu, ir uzliktas ļoti augstas prasības attiecībā uz pierādījumiem.

17. Turklāt, ECRI uzskata, ka ekspertu pieaicināšana, lai noteiktu naida kurināšanas faktu, arī uzskatāms par šķērslī 78. panta piemērošanai (skatīt ECRI trešā ziņojuma par Latviju 26. un 22. rindkopu). Daži avoti ir informējuši, ka pieaicināto ekspertu atlases kritēriji nav atbilstoši izstrādāti un ka atsevišķos gadījumos eksperta slēdzienam tikuši pieaicināti labi zināmi galēji labēju uzskatu pārstāvji.
18. ECRI atzīst, ka rasistiska motivācija kā atbildību pastiprinošs apstākļis nekad nav ticis piemērots pat gadījumos, ja šāds motīvs bija acīmredzams. Viens uzskatāms piemērs ir lieta, kas ierosināta par Kriminālkodeksa 228. panta¹² pārkāpumu attiecībā uz Ebreju kapu apgānīšanu un padomju armijas karavīru kapu apgānīšanu (Talsos). Šajā gadījumā rasistiska motivācija netika piemērota kā atbildību pastiprinošs apstākļis, lai gan apsūdzētie bija paziņojuši, ka par nodarījuma iemeslu kalpoja nacionālas jūtas (skatīt arī 78. rindkopu). Vēl viena lieta tika ierosināta un tā attiecas uz Amerikas Savienotajās Valstīs reģistrētu mājas lapu, kas publicēja "okupantu mašīnu sarakstu", atklājot personisku informāciju par Latvijā dzīvojošiem cilvēkiem, kuru mašīnām piestiprināta Krievijas simbolika¹³; kriminālprocess tika uzsākts un joprojām turpinās par nelikumīgu personisku datu publiskošanu; tomēr naidpilnā motivācija, līdzīgi kā iepriekšminētajā lietā, netika ņemta vērā apsūdzībā.
19. Visbeidzot, izņemot dažus vardarbīgus naida noziegumus, kad tika piespriests ieslodzījums, sods, ko piespiež par rasismu un rasu diskrimināciju, joprojām ir pārāk saudzīgs naudas sods.

Civillikuma un administratīvā likuma normas

20. Trešajā ziņojumā ECRI stingri ieteica Latvijas varas iestādēm izskatīt iespēju pieņemt visaptverošu civilo un administratīvo likumdošanu, kas aizliegtu rasu diskrimināciju visās jomās un nodrošinātu dalīto pierādīšanas pienākumu, un cietušo tiesības uz kompensāciju rasu diskriminācijas lietās.
21. ECRI atzīmē, ka kopš trešā ziņojuma ir veikti daži pozitīvi pasākumi pretdiskriminācijas tiesību aktu jomā. Īpaši jāatzīmē, ka 2010. gada martā Izglītības likumā tika iekļauts jauns nosacījums, kas aizliedz diskrimināciju pēc (...) rases, tautības un reliģiskās pārliecības. Turklāt pateicoties grozījumiem, vairākos likumos ir paplašināts to iemeslu loks, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta, t.i., Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, Sociālās drošības likumā un Likumā par palīdzību nenodarbinātām personām (bezdarbniekiem) un personām darba meklējumos. 2009. gada maijā tika ieviests jauns likums, kas paplašina diskriminācijas aizliegumu attiecībā uz pašnodarbinātām personām¹⁴. Noteikumi par dalīto pierādīšanas pienākumu un kompensācijas izmaksu cietušām personām par materiāliem un morāliem zaudējumiem arī tika iekļauti

¹¹ Tāds pats secinājums tika izdarīts attiecībā uz vārdu, ar kādu apzīmē ebrejus.

¹² Kapu apgānīšana.

¹³ Tādas kā Sv. Jura lenta vai Krievijas nacionālā emblēma vai krāsas.

¹⁴ Likums par aizliegumu diskriminēt fiziskas personas, kas nodarbojas ar komercdarbību. Likums tika ieviests, jo Darba likuma antidiskriminācijas noteikumi neattiecas uz pašnodarbinātām personām.

šajā likumā, kā arī likumā par Patērētāju tiesību aizsardzību¹⁵. Turklāt saskaņā ar Biedrību un nodibinājumu likuma 10. pantu tās biedrības un nodibinājumi, kuru statūtos noteiktie mērķi vērsti uz cilvēktiesību aizsardzību, tagad ir tiesīgas, ar aizskartās fiziskās personas piekrišanu, vērsties tiesā un aizstāvēt šīs personas tiesības.

22. Neskatoties uz šiem panākumiem, ECRI apgalvo, ka civilā un administratīvā pretdiskriminācijas likumdošana joprojām ir nepilnīga. Lai gan noteikumi, kas aizliedz diskriminējošu izturēšanos, ir iekļauti vairāk nekā 30 likumos un nodrošina dažādas aizsardzības pakāpes, neviens no tiem neaptver visu pamatu, kas nodrošināts ECRI VPR Nr. 7¹⁶. Īpaši jāatzīmē, ka nevienā no šiem likumiem nav aizliegta diskriminācija pēc tautības/pilsonības pazīmes (piemēram, atšķirīga attieksme, kurai nav objektīva vai saprātīga pamatojuma). Jautājumi par diskriminēto un vardarbībā cietušo personu viktimizāciju un iespējamo morālo zaudējumu kompensēšanu tiek apskatīti tikai atsevišķos likumos¹⁷. Tas pats attiecas uz dalīto pierādīšanas pienākumu¹⁸. Varas iestādes paziņo, ka šis princips tiek ievērots visos gadījumos, tomēr atsevišķi oficiālie sarunu biedri pieļauj, ka labāk būtu to skaidri paredzēt visos attiecīgajos likumos.
23. ECRI atkārtoti rekomendē, ka Latvijai jāievieš visaptveroša civilā un administratīvā likumdošana, kas aizliedz rasu diskrimināciju visās dzīves jomās un ir saskaņā ar ECRI VPR Nr. 7 pamatprincipiem. Dalītās pierādīšanas pienākuma princips un cietušā tiesības uz kompensāciju jānodrošina skaidri un jāpiemēro visos gadījumos.
24. ECRI ir gandarīta, ka biedrības/nodibinājumi tagad tiesā var pārstāvēt fiziskas personas, *inter alia*, gadījumos, kad pārkāptas pretdiskriminācijas normas. Tomēr ECRI, kā tas noteikts VPR Nr. 7, mudina varas iestādes atzīt šīs tiesības, pat ja nav skartas konkrēta cietušā tiesības¹⁹.
25. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm grozīt Biedrību un nodibinājumu likumu tā, lai biedrības, kurām ir likumīga interese apkarot rasismu un rasu diskrimināciju, ir pilnvarotas ierosināt civillietu, darboties kā starpniekam, piedalīties administratīvajā lietā vai iesniegt kriminālsūdzību pat tādos gadījumos, ja nav konkrētu cietušo.

¹⁵ Pateicoties šiem grozījumiem, tieša un netieša diskriminācija, aizskaršana, mudināšana uz diskrimināciju un viktimizācija arī ir aizliegta.

¹⁶ "Race", krāsa, valoda, reliģija, tautība (pilsonība) vai nacionālā vai etniskā izcelsme.

¹⁷ Darba likums, Sociālās drošības likums un Patērētāju aizsardzības likums satur noteikumus, kas aizliedz mudināšanu uz diskrimināciju, aizskaršanu un viktimizāciju. Iespēja piešķirt kompensāciju par morāliem zaudējumiem tiek nodrošināta Darba likumā, Patērētāju aizsardzības likumā un likumā par aizliegumu diskriminēt fiziskas personas, kas nodarbojas ar komercdarbību un gadījumos, kad tiek piemērots administratīvā procesa likums.

¹⁸ Īpaši noteikumi, kas ietverti Darba likumā, Patērētāju tiesību aizsardzības likumā un likumā, kas aizliedz diskriminēt fiziskas personas, kas nodarbojas ar komercdarbību, un gadījumos, kad tiek piemērots administratīvā procesa likums.

¹⁹ Šie ir pamatprincipi, kas jāņem vērā saskaroties ar diskriminācijas lietām, kur grūti noteikt konkrētu cietušo, vai lietām, kas ietekmē nenoteiktu cietušo skaitu.

26. ECRI atzīmē, ka saskaņā ar Likumu par politisko partiju dibināšanu un finansēšanu Korupcijas apkarošanas birojs atsaka vai pārtrauc finansējumu ikvienai partijai, kurai iestājusies kriminālatbildība, neatkarīgi no noziedzīgā nodarījuma veida. ECRI uzskata, ka līdz šim šie pasākumi ir vērtējami pozitīvi, ja vien tie aptver arī rasu noziegumus. Tomēr tā nav pārliecināta par nepieciešamību pašlaik uz pierādījumiem, kas savākti kriminālprocesa laikā, lai izbeigtu iepriekš minēto finansējumu, tā kā pierādījumu kopums civillietās nav līdzvērtīgs pierādījumiem krimināllietās. Sakarā ar rasisma īpašo dabu ECRI mudina varas iestādes ieviest likumā normu par valsts finansējuma pārtraukšanu organizācijām, ieskaitot politiskās partijas, kuras veicina rasismu.
27. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm ieviest likumā nosacījumu, lai liegtu valsts finansējumu tādām organizācijām, ieskaitot politiskās partijas, kuras veicina rasismu, atbilstoši ECRI VPR Nr. 7.

Tiesībsargājošo iestāžu amatpersonu apmācība, prokuroru un tiesnešu informēšana par nacionālo likumdošanu pret rasismu un rasu diskrimināciju.

28. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja varas iestādēm nodrošināt atbilstošas mācības tiesnešiem, prokuroriem un policijas amatpersonām attiecībā uz krimināllikuma pantiem pret rasismu un rasu diskrimināciju, kā arī piešķirt pietiekamus līdzekļus.
29. ECRI ir gandarīta, ka kopš trešā ziņojuma daudz pūļu ir ieguldīts policijas apmācībā par nediskrimināciju un naida noziegumu apkarošanu. Šajā sakarā laba sadarbība ir izveidojusies starp NVO un policiju; tomēr NVO atklāja, ka viņu darbība ir atkarīga no finansējuma, kas nav regulārs. Vēl vairāk statistika, kas minēta 15. rindkopā, un problēmas attiecībā uz ekspertiem (16. un 17. rindkopa), rāda, ka jāturpina pielikt pūles, lai palielinātu policijas informētību un izpratni par rasistiski motivētiem nodarījumiem un viņu spēju tos klasificēt patstāvīgi, nevēršoties pēc ekspertu palīdzības. Šajā sakarā ECRI uzskata, ka izņēmuma gadījumos, kad nepieciešamas specifiskas zināšanas, atbilstošajām institūcijām būtu jāvēršas pēc Tiesībsarga slēdziena (skatīt 42. rindkopu). Attiecībā uz prokuroru apmācībām - ECRI ir informēta, ka ir notikušas dažas nodarbības par pretdiskriminācijas likumdošanu, tomēr tām lielākoties ir bijis atsevišķu notikumu raksturs. Attiecībā uz mācībām tiesnešiem - ECRI ir informēta, ka kopš trešā ziņojuma publicēšanas (2007) nav organizētas īpašas mācības par pretrasisma un rasu diskriminācijas noteikumiem. Norādot uz neseniem grozījumiem Krimināllikuma 78. pantā un uz daudz apspriestajiem spriedumiem par naida ierosināšanu (skat. 16. rindkopu), ECRI uzskata, ka jāpieliek īpašas pūles šī jautājuma risināšanā.
30. ECRI stingri iesaka varas iestādēm pastiprināt pūles, lai apmācītu tiesnešus, prokurorus un policijas amatpersonas par spēkā esošajiem noteikumiem rasisma un rasu diskriminācijas apkarošanai, un mācības jāorganizē periodiski, nevis kā atsevišķi izņēmuma gadījumi. ECRI turpmāk stingri iesaka nodrošināt mācības, lai paaugstinātu policistu un tiesnešu spēju neatkarīgi kvalificēt rasistisku noziegumu, nevēršoties pēc eksperta slēdziena. Ja īpašos gadījumos ir nepieciešamas specifiskas zināšanas, atbilstošajām varas institūcijām jāvēršas Tiesībsarga birojā.
31. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja varas iestādēm nodrošināt sabiedrību ar informāciju par krimināllikuma nosacījumiem, kas paredz sodu par rasistiski motivētu nodarījumu, un veikt pasākumus, kas mudinātu cietušos un lieciniekus ziņot par šādiem gadījumiem.
32. ECRI nav informēta par jebkādiem pasākumiem, ko šajā jomā veikušas varas iestādes.

33. ECRI vēlreiz atkārtu savu rekomendāciju Latvijas varas iestādēm nodrošināt sabiedrību ar informāciju par to, ka pastāv likuma normas, kas aizliedz rasu diskrimināciju, organizējot, piemēram, izglītojošas kampaņas. ECRI rekomendē veikt pasākumus, lai iedrošinātu cietušos un lieciniekus ziņot par rasu diskriminācijas gadījumiem.
34. ECRI arī rekomendē Latvijas varas iestādēm veikt turpmākus pasākumus tiesnešu un juristu apmācīšanā, lai veicinātu civillikuma un administratīvā likuma jauno normu, kas attiecas uz rasu diskriminācijas aizliegumu, pilnīgu īstenošanu. Tā rekomendē varas iestādēm nodrošināt sabiedrību ar informāciju par šiem jaunajiem noteikumiem.
35. ECRI ir informēta, ka 2010. gadā Tieslietu ministrija juristiem un tiesnešiem organizēja trīs seminārus par diskrimināciju, atbilstošajām ES direktīvām (2000/43/EC un 2000/78/EC) un atšķirīgu attieksmi. ECRI nav informēta par jebkādiem pasākumiem, ko veikušas varas iestādes, lai veicinātu sabiedrības izpratni par šiem noteikumiem.
36. ECRI mudina Latvijas varas iestādes pielikt pūles, lai apmācītu tiesnešus un juristus par civillikuma un administratīvā likuma normām, kas aizliedz rasu diskrimināciju.

Pretdiskriminācijas institūcija

37. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja Latvijas varas iestādēm turpināt nodrošināt atbalstu Tiesībsarga birojam un veikt izglītojošas kampaņas visā valstī par biroja pilnvarām kopumā un funkcijām attiecībā uz rasu diskriminācijas apkarošanu. ECRI arī rekomendēja nodrošināt Tiesībsarga biroju ar atbilstošu finansējumu un cilvēkresursiem, un uzlabot biroja pieejamību dažādās valodās un dažādos Latvijas reģionos.
38. ECRI atzīmē, ka jaunais tiesībsargs tika nozīmēts 2011. gada 3. martā. ECRI ir norūpējies, ka kopš trešā ziņojuma publicēšanas Tiesībsarga biroja budžets ir ievērojami samazināts – 2009. gadā par 30% un 2010. gadā vēl par 38%. Šie pasākumi ir ievērojami ietekmējuši Tiesībsarga biroja darba kvalitāti un ietekmi. Tā rezultātā Tiesībsarga birojam nav līdzekļu, lai nodrošinātu pilnīgu savas mājas lapas pārtulkošanu (tādā veidā informējot par savām funkcijām cilvēkus, kuri nepārvalda latviešu valodu) vai izveidotu birojus citos Latvijas reģionos. Pēdējo gadu laikā Tiesībsarga birojs ir veicis pētījumu par integrācijas jautājumiem²⁰, piedalījies projektos/programmās (tādās kā čigānu (romu) programma) un organizējis policijas mācības par to, kā atpazīt rasisma noziegumus. ECRI tika informēta, ka Tiesībsarga birojs līdzekļu trūkuma dēļ vairs nevarēs veikt šīs aktivitātes. ECRI saprot, ka finansiālā krīze ietekmē visu Latvijas sabiedrību. Tomēr ECRI ir satraukta, ka Tiesībsarga budžeta samazinājums apdraud biroja mandāta izpildi.
39. ECRI stingri iesaka Latvijas varas iestādēm nodrošināt Tiesībsarga biroju ar atbilstošu finansējumu un cilvēkresursiem un mainīt pašreizējo budžeta samazināšanas tendenci. Tā vēlreiz atkārtu savas rekomendācijas uzlabot biroja pieejamību vairākās valodās un vairākos Latvijas reģionos.
40. ECRI uzskata, ka ievērojamais sūdzību skaita samazinājums, kas saņemtas par rasu, valodas un reliģisko diskrimināciju, arī liecina par Tiesībsarga biroja ierobežoto ietekmi. 2007. gadā Tiesībsarga birojs saņēma 53 sūdzības (rakstveida un mutiskas) par rasu un etnisko diskrimināciju, salīdzinot ar 57 – 2008. gadā, 14 – 2009. gadā un 6 – 2010. gadā (līdz septembrim). 2007. gadā birojs saņēma 20 sūdzības (rakstveida un mutiskas) par valodas diskrimināciju,

²⁰ Īpaši runājot par attiecībām starp romiem un policiju.

salīdzinot ar 66 – 2008. gadā, 13 – 2009. gadā un 3 – 2010. gadā (līdz septembrim). 2008. gadā Tiesībsarga birojs saņēma 5 iesniegumus par diskrimināciju uz reliģiska pamata. Iepriekšējais tiesībsargs paziņoja, ka skaita samazinājumu var skaidrot ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos visā valstī, kas liek cilvēkiem vairāk koncentrēties uz sociālajām un ekonomiskajām tiesībām. No otras puses ECRI nav informēta par jebkādām iniciatīvām, kas veiktas, lai palielinātu sabiedrības izpratni par Tiesībsarga biroja lomu rasu diskriminācijas apkarošanā.

41. ECRI vēlreiz atkārtoti savu rekomendāciju Latvijas varas iestādēm veikt izpratni veicinošas kampaņas visā valstī par Tiesībsarga biroja pilnvarām kopumā un funkcijām cīņā pret rasu diskrimināciju.
42. Dažādi avoti ir informējuši ECRI, ka Tiesībsarga birojs tiek uztverts kā vājš un neefektīvs. Tiesībsargs ir pārstāvējis cietušos diskriminācijas lietās dažādās instancēs un sniedzis rekomendācijas iesaistītajām pusēm vai attiecīgajai institūcijai, lai kompensētu diskriminējošo rīcību, tomēr šīs rekomendācijas nav saistošas. No otras puses ECRI bija apmierināta uzzinot, ka tiesībsargs izmeklēšanas laikā var sniegt rekomendācijas par pastāvošo rasistisko motivāciju attiecībā uz noziedzīgo nodarījumu. Tiesībsargs to var darīt pēc savas²¹ vai cietušā iniciatīvas, vai izmeklēšanas iestādes pieprasījuma. ECRI izsaka nožēlu, ka izmeklēšanas iestādes nekad nav izmantojušas šo iespēju, jo Tiesībsarga biroja viedoklis cilvēktiesību un diskriminācijas jautājumos var izrādīties ļoti noderīgs instruments, izvērtējot rasistisko motivāciju (skat. 29. rindkopu).
43. Tiesībsarga birojs tiek kritizēts, jo tas neveic monitoringu un nav pietiekoši enerģisks attiecībā uz medijos publicētiem rakstiem, kas izplata rasistiskus stereotipus. ECRI ir informēta, ka Tiesībsarga birojs iepriekš ir uzrunājis gan plašsaziņas līdzekļus, gan attiecīgās institūcijas, ka rasistisku stereotipu izplatīšana nav pieļaujama, tomēr Tiesībsarga birojs ir atzinis, ka šādas rekomendācijas ir atstātas bez ievērības. Vēl vairāk, ECRI atzīmē, ka Tiesībsarga birojs tiek kritizēts par neiejaukšanos rasistisku izteikumu gadījumos politiskajā telpā.
44. Visbeidzot, ECRI atzīmē, ka Tiesībsarga biroja mandāts neietver neatkarīgas palīdzības nodrošināšanu rasisma un rasu diskriminācijas cietušajiem saskaņā ar ECRI standartiem un ES Rasu vienlīdzības direktīvu.
45. ECRI rekomendē varas iestādēm paplašināt Tiesībsarga biroja mandātu, lai iekļautu neatkarīgas palīdzības nodrošināšanu rasisma un rasu diskriminācijas upuriem.

Valdības politika un integrācijas/pretdiskriminācijas programmas

46. Trešajā ziņojumā ECRI stingri rekomendēja Latvijas varas iestādēm saglabāt un pastiprināt pasākumus, lai veicinātu sabiedrības integrāciju ilgtermiņā, īpaši veicinot starpterniskās attiecības un imigrantu, patvēruma meklētāju un bēgļu uzņemšanu. ECRI rekomendē integrācijas pasākumu īstenošanas koordinēšanu un sadarbību gan ar valdību, gan ar attiecīgajām sabiedriskajām institūcijām un pilsoniskās sabiedrības partneriem.
47. ECRI izsaka savu nožēlu, ka 2009. gada laikā Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (ĪUMSILS), kas iepriekš bija atbildīgs par sabiedrības integrāciju, tika likvidēts, un sākotnēji tā funkcijas tika nodotas

²¹ Tā notika, piemēram, pēc sūdzības saņemšanas par vardarbīgu rasistisku uzbrukumu no divām nepilngadīgām romu meitenēm. Tiesībsargs vērsās pie policijas, kas bija uzsākusi izmeklēšanu par huligānismu, un uzsvēra, ka būtiski ir noskaidrot vai uzbrukumam nebija rasistiski motīvi.

Tieslietu ministrijai, bet vēlāk Kultūras ministrijai. Trešajā ziņojumā ECRI ir paudusi atzinību par šīs iestādes kompetenci un pausto nostāju – sociālā integrācija bija ļoti nozīmīgs jautājums politikas dienaskārtībā.

48. ECRI cildina dažādos pasākumus, kas veikti valsts programmas *Sabiedrības integrācija Latvijā* ietvaros 2007./2008. gadā ĪUMSILS vadībā ar ES komisijas līdzfinansējumu²². No otras puses ECRI atzīmē, ka iepriekšminētās programmas atjaunošana ir apstājusies jau vārāk nekā divus gadus. Šajā sakarā kopš ECRI trešā ziņojuma publicēšanas tika piedāvāti dažādi Latvijas Sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādņu projekti un tad nolikti plauktā. Saskaņā ar institūciju sniegto informāciju visjaunākais 2011. gada 3. janvāra projekts bija jāapstiprina Ministru kabinetā 2011. gada rudenī un pēc tam jāizplata sabiedrībā un mazākumtautību konsultatīvajās padomēs komentāru sniegšanai. ECRI ir informēta, ka Ministru kabinets 2011. gada 11. oktobrī patiešām ir pieņēmis šīs Pamatnostādnes, taču ECRI nav saņēmusi attiecīgā dokumenta tulkojumu angļu valodā²³. Saskaņā ar varas iestāžu sniegto informāciju ziņojumā ietvertajā periodā Pamatnostādņu uzmanības centrā ir: valsts/nacionālā identitāte, plurālisms plašsaziņas līdzekļos, latviešu valodas kā oficiālās valodas lomas nostiprināšana, pilsoniskā sabiedrība, izglītība, attiecību stiprināšana ar latviešiem ārzemēs, pretdiskriminācijas pasākumi un imigrantu integrācija. Institūcijas ir informējušas ECRI par savu nolūku nodibināt institucionālu mehānismu, lai Pamatnostādņu ieviešanu uzraudzītu dažādas iesaistītās puses. Dažādi avoti, ieskaitot minoritāšu un NVO pārstāvjus, ir uzsvēruši, ka integrācijas programma balstīsies uz Latvijas kultūru un identitāti un liks minoritātēm un cittautiešiem ar to sevi identificēt. Minoritāšu pārstāvji ir pauduši nožēlu, ka Pamatnostādnes ir izstrādātas, nekonsultējoties ar minoritāšu konsultatīvajām padomēm. ECRI ir pārliecināta, ka integrācijas programmai jāveicina cieņa pret Latvijas sabiedrības daudzveidību; tā uzskata, ka konsultācijas ar minoritātēm pēc Pamatnostādņu pieņemšanas nenodrošina pietiekošu iesaistīšanos. Vēl vairāk, ECRI izsaka bažas par ilgstošu tādas programmas trūkumu, kas mērķēta uz nacionālām/etniskām minoritātēm, imigrantiem un patvēruma meklētājiem/bēgļiem, un mudina varas iestādes atkal iekļaut integrācijas jautājumu politiskajā dienaskārtībā.
49. No otras puses, vairākas pašvaldības atbalsta pasākumus, kas saistīti ar sabiedrības integrāciju. Piemēram, Rīgas dome ir nodibinājusi Projektu un sabiedrības integrācijas nodaļu un īsteno savu integrācijas programmu. Šajā kontekstā tika veikts pētījums par integrāciju un sabiedrības attieksmi pret migrāciju. Ir izsludināti vairāki NVO konkursi, kas paredzēti sabiedrības integrācijas projektu finansēšanai. ECRI cildina šīs iniciatīvas, tomēr tā saprot, ka sadarbību ar nacionālajām institūcijām varētu uzlabot un nostiprināt.
50. ECRI rekomendē varas iestādēm nodrošināt, lai tikko pieņemtās Latvijas Sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādnes. Ļūtu par pamatu visaptverošai programmai, kuras uzmanības centrā ir diskriminācijas novēršana, atklāta un integrēta sabiedrība un konkrēti pasākumi, lai to īstenotu. Tāpat ECRI rekomendē, lai Pamatnostādņu ieviešanai tiktu nodrošināti pietiekami un savlaicīgi piešķirti finanšu resursi, un ieviešanas procesā piedalītos pilsoniskā sabiedrība, nacionālās/etniskās minoritātes un vietējās

²² Ieskaitot virkni aktivitāšu studentiem, kuru mērķis ir nostiprināt izpratni par daudzveidību un iecietību; kampaņa par «Mediju daudzveidību»; un projekts par naida runas monitoringu internetā. Vēl papildus, 2008. Eiropas Starpkultūru dialoga gada kontekstā tika organizēti semināri augstskolu profesoriem un pasniedzējiem. 2008 Starptautiskā gada pret rasismu ietvaros tika organizētas informācijas sesijas par diskrimināciju, ieskaitot lomu spēles.

²³ Lai gan šajā šajā ziņojumā iekļauta situācija līdz 2011. gada 22. jūnijam, ECRI uzskatīja, ka ir svarīgi ietvert šo sekojošo notikumu attīstību.

pašvaldības. Jānodrošina koordinācija starp visiem programmas īstenošanā iesaistītajiem partneriem.

51. Jāpiemin arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Stratēģija). Stratēģija norāda iecietību kā vienu no stratēģiskiem principiem un mērķiem, lai uzlabotu pieeju darba tirgum, atbalstot uzņēmumus un NVO, kas veic pasākumus diskriminācijas novēršanai un nodrošina informāciju par sabiedrības daudzveidību. Stratēģija ir pieejama latviešu, krievu un angļu valodā, un 2011. gada laikā jāpieņem plāns ar detalizētām kompetencēm un pasākumiem. ECRI mudina varas iestādes veikt pasākumus, lai īstenotu Stratēģiju, īpaši attiecībā uz nodaļu, kuras mērķis ir cīnīties ar diskrimināciju nodarbinātībā.
52. ECRI ir nobažījies, ka Nacionālā programma iecietības veicināšanai un 2007-2009 Valsts programmas *Čigāni (romi) Latvijā* rīcības plāns netika turpināts pēc termiņa izbeigšanās. Kas attiecas uz pēdējo programmu, varas iestādes ir informējušas ECRI, ka tā netiks atjaunota, tomēr noteiktas aktivitātes tiek turpinātas, un citas tiek finansētas no ES fondiem. Šis jautājums tiek analizēts 102. rindkopā.

II. Diskriminācija dažādās jomās

Oficiālie personu apliecinošie dokumenti

53. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja Latvijas varas iestādēm pārbaudīt, kā iespēja pēc izvēles norādīt personas etnisko izcelsmi ietekmē Latvijas personu apliecinošos dokumentus, ieskaitot pasus, un atgādina, ka, ikreiz norādot etnisko izcelsmi, jāievēro ne tikai brīvprātīgas identificēšanas princips, bet arī personas pašidentificēšanās kā piederīgas pie noteiktas etniskas grupas princips.
54. Šajā sakarā informācija, kas nodrošināta ECRI trešajā ziņojumā par Latviju, ir joprojām aktuāla (skatīt 13. rindkopu). Personas, kuras izvēlas norādīt savu etnisko izcelsmi personu apliecinošos dokumentos, var norādīt tikai to etnisko izcelsmi, kas reģistrēta ledzīvotāju reģistrā²⁴. Tomēr jāatzīmē, ka var tikt norādītas tikai tās etniskās grupas, kas iekļautas ar likumu noteiktā sarakstā, kā arī kategorijas "neizvēlēta" un "nezināma". Šajā sakarā ECRI ir informēta, ka minētais saraksts nav pilnīgs, un tāpēc noteiktām grupām *de facto* nav iespējas izmantot tiesības uz pašidentificēšanos un personu apliecinošos dokumentos norādīt etnisko izcelsmi.
55. Ja varas iestādes vēlas saglabāt izvēles iespēju norādīt personas etnisko izcelsmi personu apliecinošos dokumentos, ECRI rekomendē, ka jāievēro personas pašidentificēšanās princips par piederību pie kādas noteiktas etniskas grupas, nodrošinot iespēju norādīt ikvienu etnisko grupu; vai pretējā gadījumā ECRI rekomendē izņemt no personu apliecinošiem dokumentiem norādi par etnisko izcelsmi.
56. Attiecībā uz personu apliecinošiem dokumentiem, kas izdoti laikā, kad etniskās izcelsmes uzrādīšana bija obligāta saskaņā ar likumu, institūcijas, kā arī citi avoti ir apliecinājuši ECRI, ka tie tiek nekavējoties aizstāti pēc attiecīgās personas pieprasījuma.
57. ECRI trešajā ziņojumā mudināja Latvijas varas iestādes pastiprināt pūliņus, lai informētu un izskaidrotu attiecīgajām personām Valodas likuma normas, kas

²⁴ Saskaņā ar ledzīvotāju reģistra likuma (1998) 10. pantu, norāde iedzīvotāju reģistrā par personas etnisko izcelsmi bija obligāta. Tomēr, varas iestādes informēja ECRI, ka saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumu nr. 225 14. punktu šī norma vairs nav spēkā.

attiecas uz viņu vārda rakstību oficiālajos dokumentos, un garantēt tiesības norādīt personvārda oriģinālformu papildus latviešu valodas versijai.

58. ECRI nav informēta par kādiem specifiskiem pasākumiem, ko veikušas varas iestādes, lai informētu un veicinātu izpratni sabiedrībā par Valodas likuma normām, kas attiecas uz personu vārdiem oficiālajos dokumentos. Tomēr ECRI ir informēta, ka tiesības uz personas vārda norādi oriģinālformā papildus latviešu valodai praksē tiek ievērotas²⁵.

Nodarbinātība

59. Kā minēts šī ziņojuma 183. rindkopā, varas iestādes apkopo informāciju par nodarbinātību, nešķirotot pēc etniskā un nacionālā principa. ECRI ir informēta, ka šie dati atspoguļo augstāku bezdarba līmeni nacionālo/etnisko minoritāšu vidū²⁶. Saskaņā ar Migrantu integrācijas politikas indeksu (MIPEX) Latvija ieņem 29. vietu 31 dalībvalsts vidū attiecībā uz darba tirgus pieejamību imigrantiem. Šajā sakarā, lai gan ir saņemts neliels oficiālo sūdzību daudzums par diskrimināciju nodarbinātības jomā, tomēr ir reģistrēts neformālo sūdzību skaita pieaugums arodbiedrībām. ECRI atzīmē, ka nav notikušas nekādas mācības, lai veicinātu darbinieku un arodbiedrību izpratni par diskrimināciju darbavietā.
60. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm veikt mācības, lai palielinātu nodarbināto un arodbiedrību pārstāvju izpratni par rasu diskrimināciju darbavietā.
61. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka valsts valodas inspektori veic sabalansētu Valsts valodas likuma īstenošanu, īpaši pievēršot pienācīgu uzmanību cilvēktiesību ievērošanas principiem.
62. ECRI ar bažām atzīmē, ka Latvijas varas iestādes ir ievērojami pastiprinājušas savu politiku attiecībā uz valsts valodas lietošanu, ieskaitot nodarbinātības jomu, pretēji ECRI un citu starptautisko institūciju rekomendācijām nodrošināt, ka noteikumi lietot valsts valodu piemērojami tikai gadījumos, kad tas skar sabiedrības likumiskās intereses. Kamēr valodas prasmes prasības tika samazinātas tādām kategorijām kā robežsargi un ugunsdzēsēji (pēc darbinieku lūguma), profesiju saraksts privātajā sektorā, kur tiek noteikta likumiska sabiedrības interese, ir atkārtoti paplašināts²⁷ un tagad aptver vairāk nekā 1 000 profesijas. Šis saraksts vēl tiks paplašināts 2011. gada rudenī, lai aptvertu 33% no visām profesijām privātajā sektorā, un tā rezultātā, lai strādātu 603 profesijās, valsts valoda būs jāpārvalda C1 un C2 līmenī. 2009. gadā veiktie grozījumi Administratīvo pārkāpumu kodeksā nosaka, ka sods par Valsts valodas likuma neievērošanu ir palielināts, un ieviesti noteikumi, kas attiecas arī uz darbiniekiem, kas nevar demonstrēt nepieciešamo valodas prasmes līmeni. Piemēram, 2010. gadā 425 personas tika sodītas par to, ka nevarēja apgūt valsts valodu līmenī, kas nepieciešams, lai pildītu savu profesionālo pienākumu. ECRI ir informēta, ka Juridisko lietu parlamentārā komiteja ir paudusi savu atbalstu turpmāk palielināt sodu. ECRI saprot, ka varas iestādes vēlas aizsargāt un veicināt latviešu, kā oficiālās valodas, lietošanu, tomēr progresējoša valodas lietošanas noteikumu pastiprināšana un sodu palielināšana veido inkvizīcijas klimatu, kas, iespējams, pasliktina starptautiskās attiecības (īpaši ar krievvalodīgajiem iedzīvotājiem), kā arī ietekmē imigrantu spēju integrēties

²⁵ Piemēram, pēc dokumenta turētāja pieprasījuma vārda oriģinālā forma var tikt ierakstīta Latvijas izdoto pasu 4. lapā.

²⁶ 2011. gadā līdz 7%.

²⁷ Lai iekļautu tādu profesiju pārstāvjus kā pīrsinga speciālists, sporta instruktors, fotogrāfs, elektriķis, pavārs, utt.

Latvijas sabiedrībā. ECRI uzskata, ka valodas prasību uzspiešana ir likumīga un nevar tikt uzskatīta par diskrimināciju, ja vien šādas prasības ir patiesi nepieciešamas kāda noteikta darba veikšanai vai tā veikšanas kontekstā, nodrošinot, ka mērķis ir likumīgs un prasības ir proporcionālas²⁸.

63. Varas iestādes informēja ECRI, ka tiek plānoti grozījumi darba likumā, lai aizliegtu darba devējiem uzspiest krievu valodas prasmi kā obligātu kvalifikācijas kritēriju, jo tas ir traucējis daudziem krieviski nerunājošiem iegūt darbu. Vēlreiz ECRI uzskata, ka šādas valodas prasības nepārvērtīsies diskriminācijā, ja kādā specifiskā darba jomā krievu valoda ir patiesi vajadzīga un to nosaka darba specifiskais raksturs.
64. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja varas iestādēm dot priekšroku konstruktīviem uz brīvprātības principiem balstītiem pasākumiem, lai iedrošinātu krievvalodīgos iedzīvotājus mācīties un lietot latviešu valodu visos Likumā noteiktajos gadījumos, un nodrošināt pieejamus un kvalitatīvus valodas apguves kursus. Vēl tā rekomendēja Latviešu valodas apguves valsts aģentūrai piešķirt visus nepieciešamos finansiālos un cilvēkresursus, lai turpinātu un attīstītu savu darbību.
65. Kopš 2009. gada jūlija Latviešu valodas apguves valsts aģentūra, kas iepriekš bija atbildīga par latviešu valodas mācību kursu organizēšanu (sk. 123. rindkopu ECRI trešajā ziņojumā), ir apvienota ar Latviešu valodas aģentūru, kas atbild par latviešu valodas sociolingvistisko analīzi. ECRI atzīmē, ka resursi, kas piešķirti šai organizācijai latviešu valodas kursu organizēšanai, ir samazināti. Vēl vairāk, valodas kursi pieaugušajiem, ko organizēja Sociālās integrācijas fonds (SIF), kopš 2009. gada tika pārtraukti. ECRI atgādina, ka SIF ir apmācījis tūkstošus personu pēdējo gadu laikā, un ir reģistrēts to Latvijas rezidentu skaita samazinājums, kas gandrīz nemaz nezina latviešu valodu. Vēl vairāk, varētu izrādīties, ka pieprasījums pēc valodas kursiem pārsniegs piedāvājumu²⁹.
66. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm pārdomāt politiku attiecībā uz valsts valodas lietošanu un nodrošināt, ka noteikumi nosaka valsts valodas obligātu lietošanu tikai gadījumos, kad skaidri saskatāmas likumīgas sabiedrības intereses.
67. ECRI stingri iesaka Latvijas valsts iestādēm atjaunot latviešu valodas kursus, ko organizēja Sabiedrības integrācijas fonds, un nodrošināt pieprasījuma pēc valodas apmācībām Latvijā pilnīgu apmierināšanu.

Politisko tiesību īstenošana

68. ECRI ir ļoti nobažījiesies par grozījumiem Likumam par Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusu. Saskaņā ar šiem grozījumiem, sākot ar 2013. gadu, apgabaltiesas būs pilnvarotas apturēt to ievēlēto domes deputātu mandātu, kuru valsts valodas zināšanas neatbilst C1 līmenim. Procedūra ir šāda: ja Valsts valodas centrs³⁰ centrs uzskata, ka deputātu latviešu valodas zināšanas nav pietiekamas, deputātam jāiziet valodas kursi, kurus apmaksā pašvaldība, un tad sešu mēnešu laikā jānoliek valodas eksāmens. ECRI izsaka bažas, ka mandāta apturēšana demokrātiski ievēlētām nacionālo/etnisko minoritāšu pārstāvim par valsts valodas nezināšanu C1 līmenī, var veicināt starpetnisku nesaskaņu uzkurināšanu, kas minētas 62. rindkopā. ECRI uzskata, ka šādos gadījumos demokrātiskai pārstāvniecībai

²⁸ Sk. analogiski Padomes direktīvas 2000/78/EC 4. pantu.

²⁹ Varas iestādes informēja ECRI, ka Valsts nodarbinātības aģentūra nodrošina latviešu valodas kursus bezdarbniekiem, kas ir darba meklējumos, un mūžizglītības programmas ietvaros.

³⁰ Valsts valodas centrs ir atbildīgs par Valsts valodas likuma izpildi, un, pārkāpumu gadījumā, par soda piemērošanu.

jāprevalē pār interesēm veicināt valsts valodas lietošanu.

69. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm atcelt Likuma par republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusu grozījumus, saskaņā ar kuriem apgabaltiesa var apturēt ievēlētā deputāta mandātu, ja viņa valodas prasmes neatbilst noteiktajām prasībām.

Izglītība

70. Trešajā ziņojumā ECRI stingri ieteica Latvijas varas iestādēm turpināt uzlabot izglītības kvalitāti latviešu valodā etnisko minoritāšu bērniem, sevišķi krievvalodīgajiem bērniem, lai pēc skolas beigšanas nodrošinātu viņiem vienlīdzīgu pieeju augstākajai izglītībai un nodarbinātībai. Tai pašā laikā ECRI stingri iesaka, ka minoritāšu valodas un kultūras mācīšanai ir jāvelta adekvāta uzmanība, un Latvijas varas iestādēm jādara viss iespējamais, lai etniskās minoritātes neuztvertu jauno bilingvālās izglītības sistēmu mazākumtautību skolās kā draudus savai kultūrai un valodai.

71. Attiecībā uz noteikumiem par izglītību latviešu valodā, jāatzīmē, ka pamatskolas, ieviešot mazākumtautību izglītības programmas, var izvēlēties priekšmetu skaitu, ko mācīt latviešu valodā un minoritāšu valodā, turpretim vidusskolām obligāti ar likumu noteikts, ka 60% no mācību priekšmetiem jā mācā latviešu valodā. Kopš 2007. gada skolēniem, kuri kārto vidusskolas beigšanas eksāmenus, tiek piedāvāta izvēle darīt to latviešu vai minoritāšu valodā. Varas iestādes ir informējušas ECRI, ka, lai uzlabotu izglītību latviešu valodā, no 2008. līdz 2010. gadam valsts finansēja mācību grāmatu un citu materiālu latviešu valodā iegādi no 4. līdz 7. klasei un no 10. līdz 12. klasei. ECRI uzmanība tika pievērsta arī vairākiem latviešu valodas apguves projektiem, kurus varas iestādes uzsāka ar ES struktūrfondu atbalstu. Šo projektu rezultātā, piemēram, tika izdotas grāmatas par Latviešu valodas kā svešvalodas mācīšanas metodoloģiju un bilingvāla didaktiska vārdnīca. Reģionos, kur dzīvo liels skaits nacionālo/etnisko minoritāšu, Latviešu valodas aģentūra sadarbībā ar vietējo pašvaldību ir noorganizējusi latviešu valodas kursus skolēnu vecākiem. Lai gan tie ir pozitīvi piemēri, nacionālo/etnisko minoritāšu pārstāvji uzsver, ka joprojām trūkst atbilstoši kvalificētu darbinieku un izglītojošu materiālu bilingvālai apmācības sistēmai minoritāšu skolām (sk. ECRI trešā ziņojuma 53. rindkopu), kas ietekmē izglītības kvalitāti. Lai gan saskaņā ar varas iestāžu informāciju minoritāšu skolu skolotāji ir guvuši plašu apmācību latviešu valodā un bilingvālajā izglītības sistēmā strādā kopš 2008.³¹ gada, nacionālo/ etnisko minoritāšu pārstāvji sūdzas, ka kursi ir īstermiņa un nesniedz atbilstošu sagatavotības līmeni, un augstāku kompetences līmeni varētu sasniegt, ja tiktu izveidots augstākās izglītības kurss bilingvālajā izglītībā. ECRI ir nobažījies, ka mazākumtautību skolotājiem arvien biežāk nākas pasniegt mācību priekšmetus oficiālajā valodā nevis viņu dzimtajā valodā, un, savienojumā ar neatbilstošu sagatavotību bilingvālajā apmācībā, rezultāts var kavēt minoritāšu tiesības saņemt kvalitatīvu izglītību.

72. ECRI iesaka Latvijas varas iestādēm ieviest augstākās izglītības specializāciju bilingvālajā izglītībā, lai uzlabotu skolotāju sagatavotību bilingvālajā izglītības jomā.

73. Attiecībā uz nacionālās/etniskās minoritāšu valodas un kultūras mācīšanu bilingvālajās skolās, varas iestādes ir paziņojušas, ka ieteicamais stundu skaits sākumskolā ir pieaudzis. Tomēr citi avoti informēja ECRI, ka kopējais stundu skaits minoritāšu klasēs/skolās ir samazināts. Ja tā ir taisnība, tas atspoguļo

³¹ 2008. gadā valsts finansēja 16 valsts valodas mācību kursus mazākumtautību skolu skolotājiem. 2009. gadā tika finansēti 10 kursi bilingvālo programmu skolotājiem, kamēr 2010/2011. mācību gada laikā šādi kursi būtu nepieciešami 50 skolotājiem.

vispārēju tendenci, tā kā daudzas izglītības iestādes pēdējos gados tikušas slēgtas demogrāfisku iemeslu dēļ un var izrādīties, ka minoritāšu skolas ir tās, kuras šī tendence dažās pašvaldībās³² skar visvairāk. ECRI atzīmē, ka Latvijas likumdošanā nav paredzēti noteikumi, kas nosaka tiesības izveidot klases, kas nodrošina nacionālo/etnisko minoritāšu izglītību, un nepieciešamo skolēnu skaitu (lai gan ieteicamais skaitlis būtu 12), un tas ir pilnīgi atstāts vietējās pašvaldības ziņā atļaut vai nē šādu klašu izveidi³³. ECRI tika informēta, ka valsts universitāte vairs neorganizēs studijas minoritāšu valodās, ja vien tās nav ES valodas, kā arī ticis ierosināts noteikt latviešu valodu par vienīgo izglītības valodu valsts finansētajās skolās. Lai gan ECRI uzskata, ka šie jautājumi jārisina saskaņā ar Vispārējo nacionālo minoritāšu aizsardzības konvenciju, ECRI ir nobažījies, ka vienpusējie lēmumi par minoritāšu klašu atvēršanu savienojumā ar pasākumiem, kas arvien vairāk apgrūtinātu iespēju saņemt izglītību minoritāšu valodās, var nostiprināt minoritāšu uzskatu, ka pret viņiem neizturas taisnīgi un galu galā saasināt saspīlētas attiecības ar lielāko iedzīvotāju daļu.

74. ECRI vēlreiz atkārtoti ieteikumu Latvijas varas iestādēm par atbilstošas iespējas radīšanu minoritāšu valodas un kultūras pasniegšanai, lai etniskās minoritātes neuztvertu jauno bilingvālās izglītības sistēmu minoritāšu skolās kā draudu savai kultūrai un valodai.

75. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja, lai visi pasākumi, kas attiecas uz etnisko minoritāšu bērnu izglītošanu, īpaši pasākumi, lai veicinātu latviešu valodas mācīšanu, tiktu veikti pakāpeniski, konsultējoties ar attiecīgajām minoritātēm un ievērojot viņu intereses.

76. Varas iestādes informēja ECRI, ka konsultācijas ar nacionālajām/etniskajām minoritātēm par jautājumiem, kas attiecas uz viņu bērnu izglītošanu, nodrošina Minoritāšu izglītības konsultatīvā padome³⁴. ECRI tika informēta, ka tā sanāk regulāri, ka tika veiktas konsultācijas par 2004. gada reformu³⁵ un par priekšlikumu noteikt latviešu valodu par vienīgo izglītības valodu valsts finansētajās skolās, un šis viedoklis tika ņemts vērā. ECRI uzsver konsultāciju nozīmi ar nacionālajām/etniskajām minoritātēm par jautājumiem, kas attiecas uz nacionālo/etnisko minoritāšu bērnu izglītošanu.

III. Rasistiski motivēta vardarbība

77. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes turpināt veikt pūles, lai vispusīgāk vērstos pret rasistiski motivētu vardarbību kā fenomenu, cita starpā, koncentrējot uzmanību uz krimināllikuma normu īstenošanu, kuru nolūks ir rasistiski motivētas vardarbības izskaušana, kā arī šādas vardarbības cēloņu identificēšana/vēršanās pret tiem.

78. Atbilstoši NVO sniegtajai informācijai, bailēs no policijas par rasistiskiem uzbrukumiem netiek pietiekoši ziņots, jo īpaši gadījumos, kad upuri ir romi. Kopš trešā ziņojuma policija oficiāli reģistrējusi trīs rasistiski motivētus uzbrukumus, un tie bija vērsti pret vizuālajām minoritātēm, pārsvarā romiem. Visos trijos gadījumos apsūdzētie izrādījās saistīti ar skūtgāļju kustību. Divos incidentos bija vainojamas vienas un tās pašas personas, un tiesa tos

³² Piemēram, Rīgā no 16 skolām, kuras tika paredzēts slēgt laikā no 2009. gada līdz 2011. gadam, 11 bija krievvalodīgo skolas.

³³ Tas noveda pie atteikuma dibināt mazākumtautību klasi Tukumā, kur to bija lūguši 15 bērnu vecāki.

³⁴ Varas iestādes ir informējušas ECRI, ka lielākā daļa šīs padomes locekļu (skolu vadītāji) ir pašvaldību darbinieki. Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji kritizēja padomi par neatbilstošu nacionālo minoritāšu pārstāvību un neatkarības trūkumu.

³⁵ Skat ECRI trešā ziņojuma par Latviju 54. rindkopu.

apvienoja un izskatīja kā vienu lietu. Šie incidenti bija saistīti ar uzbrukumu divām romu tautības meitenēm un armēņu pārim, kuri kļūdaini tika noturēti par romiem. Saskaņā ar varas iestāžu informāciju apsūdzētajiem piesprieda nosacītu cietumsodu, jo grupas vadonis tajā laikā nebija pilngadīgs, apsūdzētajiem nebija iepriekšējas sodāmības un vienam no viņiem nesen bija piedzimis bērns. Trešais incidents bija saistīts ar romu tautības vīrieša piekaušanu Rīgas centrālajā autoostā. Attiecībā uz rasistisku rīcību pret īpašumu - 2007. gada 4. jūlijā tika apgānīts Žaņa Lipkes (Ž.L. - kurš nacistu okupācijas laikā izglāba 55 ebrejus) kapa piemineklis. Daļa no cita Ž.L. veltīta pieminekļa tika nozagta no kapsētas Rīgā. Attiecībā uz šiem nodarījumiem 2008. gada martā par vandālismu³⁶ notiesāja divas personas, piespriežot trīs gadu cietumsodu. 2008. gada 27. februārī memoriālā Rumbulas mežā uz atsevišķiem holokausta upuriem veltītiem pieminekļiem tika uzkrāsoti kāškrusti. Rīgas pilsētas Dome nekavējoties iejaucās un kāškrusti tika likvidēti, tomēr vainīgie netika atrasti. 2010. gada decembrī vandālisma akts tikai pastrādāts Ebreju kapos un pret Ž.L. pieminekli. Aizdomās turētie par pirmo nodarījumu tika atklāti 2011. gada janvārī.

79. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes arī uzraudzīt situāciju attiecībā uz labējo ekstrēmistu un skūtgālvju grupu pastāvēšanu un darbību Latvijā, kā arī cīnīties pret šo problēmu proaktīvā veidā, tostarp ar izglītības iniciatīvu palīdzību skolās.
80. **78.** rindkopā aprakstītā kriminālā darbība norāda uz nepieciešamību Latvijas varas iestādēm turpināt uzraudzīt skūtgālvju aktivitātes un dot pretspāru šo grupu attīstībai. Varas iestādes ir informējušas ECRI, ka uzskata skūtgālvju grupas par lielu apdraudējumu; 200 cilvēki identificēti kā piederīgi šādām grupām, un viņu saziņa ar citām tāda paša veida grupām Eiropā vai Krievijā turpina pieaugt. Turklāt, NVO pārstāvji informējuši ECRI, ka saistībā ar izmeklēšanu nesen veiktajā kapu apgānīšanā no viena šāda grupējuma konfiscēti pārsteidzoši lieli munīcijas krājumi. ECRI rīcībā nav informācijas par kādiem izglītojošiem pasākumiem, kurus varas iestādes veikušas, lai dotu pretspāru labējam ekstrēmismam (skatīt 22. zemsvītras piezīmi par dažiem veiktajiem pasākumiem, kuru mērķis ir celt sabiedrības izpratni par diskrimināciju). Tomēr viens projekts, kura mērķis bija identificēt radikalizācijas pazīmes, iesaistot policiju, ticis īstenots.
81. ECRI atkārtoti rekomendē Latvijas varas iestādēm uzraudzīt situāciju attiecībā uz labējo ekstrēmistu un skūtgālvju grupu pastāvēšanu un darbību Latvijā, kā arī risināt šo problēmu, cita starpā, ar izglītības iniciatīvu skolās un izpratnes veicināšanas pasākumu palīdzību.

IV. Sabiedriskā doma, izteikumi sabiedriskajā telpā un plašsaziņas līdzekļi

Sabiedriskā doma un izteikumi sabiedriskajā telpā

82. Trešajā ziņojumā ECRI aicināja Latvijas varas iestādes pieņemt *ad hoc* likumdošanas normas, kas īpaši vērstas uz rasistisku izteikumu ierobežošanu politisko partiju pārstāvju vidū, tajā skaitā, piemēram, likumdošanas normas, kas ļauj liegt brīvu pieeju sabiedriskajam radio un televīzijai priekšvēlēšanu periodā tām politiskajām partijām, kuru locekļi ir atbildīgi par rasistiska rakstura rīcību vai izteikumiem. Turklāt ECRI rekomendēja Parlamentam grozīt Ētikas kodeksu (Kodeksu), lai skaidri definētu aizliegumu deputātiem kurināt rasu vai reliģisku naidu, kā arī paredzēt adekvātas sankcijas šīs normas pārkāpuma gadījumā.

³⁶ Šis ir vēl viens piemērs tam, ka nozieguma rasistiskais motīvs, acīmredzami, nav ticis ņemts vērā.

83. Varas iestādes informējušas ECRI, ka 2010. gadā tika pieņemti noteikumi, ar kuriem paredzēta iespēja Kodeksa pārkāpuma gadījumā pārtraukt deputātu runu. Saskaņā ar ECRI trešo ziņojumu (105. rindkopu) Kodeksā noteikts aizliegums deputātiem atsaukties, cita starpā, uz "rasi", dzimumu, ādas krāsu un tautību, lai pamatotu savus argumentus, kā arī noteiktas sankcijas par šo normu pārkāpumu, tostarp izslēgšana no vienas vai vairākām parlamentārajām sesijām, par ko jālemj Parlamentam balsojot. Pamatojoties uz oficiālo informāciju, šādas sankcijas piemērotas divas reizes - lai gan ne par rasistiskiem izteikumiem. Tomēr citi avoti uzsvēruši, ka deputāti regulāri pārkāpuši iepriekš minētās normas, un vērsuši tiešus neiecietīgus izteikumus pret noteiktām sabiedrības grupām, jo īpaši krievvalodīgajiem, cittautiešiem un "nepilsoņiem". Turklāt ir pamats aizdomām, ka nesenaizās vēlēšanās rasistiski izteikumi par slāvu kultūru lietoti, apzīmējot noteiktus politiskos oponentus.
84. ECRI atkārtoti rekomendē Parlamentam grozīt Ētikas kodeksu, lai skaidri definētu aizliegumu deputātiem kurināt rasu vai reliģisku naidu. ECRI turpmāk aicina enerģiskāk piemērot Parlamenta Ētikas kodeksa normas.
85. ECRI ir nobažījiesies par dažiem valsts iestāžu amatpersonu izteikumiem un noteiktiem pasākumiem, kuri tikuši sankcionēti pēc ECRI trešā ziņojuma un kuri, pēc ECRI domām, met ēnu uz sabiedrisko domu Latvijā. Atceroties to, cik nozīmīga ECRI ir kultūras daudzveidība integrācijas politikas kontekstā (48. rindkopa), ECRI nožēlo bijušā Kultūras ministra paziņojumu, ka kultūras daudzveidība nevar būt integrācijas un kultūras politikas pamats Latvijā, ko, gluži pretēji, vajadzētu balstīt uz latviešu valodu un nacionālajiem simboliem.
86. Turklāt ECRI pauž bažas par atsevišķu publisku pasākumu sankcionēšanu, lai pieminētu divus notikumus, kā arī par varas iestāžu reakciju šajā saistībā. Pirmais notikums saistīts ar karavīru, kuri cīnījās *Waffen SS* latviešu vienībā, ikgadējo pulcēšanos 16. marta piemiņas pasākumā Rīgas centrā. Attiecībā uz šo jautājumu ECRI ir žēl, ka 2010. gada pavasarī Administratīvā apgabala tiesa noraidīja Rīgas Domes lēmumu, kas aizliedza šo gājienus³⁷. Bez tam ECRI ir noraizējusies, ka Latvijas Saeimas priekšsēdētājs ir publiski paudis nožēlu par pasākuma aizliegšanu, un daži deputāti ir balsojuši par to, lai atjaunotu 16. martu kā atceres dienu³⁸. Arī bijušais ārlietu ministrs nav nosodījis gājienus, paziņojot, ka, gluži pretēji, nav nekā sliktā apstākļi, ka bijušie karavīri pulcējas, lai pieminētu bojā gājušos armijas biedrus, un ka jebkādi centieni raksturot šo pasākumu kā nacisma slavināšanu ir pilnībā nepieņemami. ECRI saprot, ka daļā Latvijas sabiedrības valda viedoklis, ka leģionāri necīnījās par nacismu, bet gan lai atjaunotu Latvijas suverenitāti (pirms Padomju okupācijas), viņi nepastrādāja zvērības pret ebrejiem; tāpat zināms, ka lai gan daudzi leģionam pievienojās brīvprātīgi, daudzi citi tika iesaukti. Tomēr ECRI ir jāpauž savas bažas par jebkuriem centieniem attaisnot karošanu *Waffen SS* sastāvā un sadarbošanos ar nacistiem, jo citādi pastāv risks kurināt rasismu, ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību³⁹. Attiecībā uz otru notikumu ECRI, no vienas puses, pauž sašutumu par kompetentu tiesu institūciju izsniegtu atļauju pasākumam, kura laikā tiek svinēta nacisma okupācija Rīgā (1. jūlijā). No otras puses, ECRI ir gandarīta, ka šī pasākuma galvenais organizētājs tika aizturēts

³⁷ Latvijas varas iestādes ir informējušas ECRI, ka Administratīvā apgabala tiesa neuzskatīja pulcēšanos par tādu pasākumu, kura mērķis ir slavināt nacismu, tāpat arī gājiena dalībnieki paziņoja, ka tāds nav viņu pulcēšanās mērķis. Turklāt varas iestādes darījušas zināmu, ka Administratīvā apgabala tiesa spriedumā norādījusi, ka pēdējo 10 gadu laikā notikumi, kurus piemin 16. martā, tiek izmantoti etniskās spriedzes kurināšanā Latvijā.

³⁸ 90-to gadu vidū tā bija apstiprināta kā oficiāla atceres diena.

³⁹ Šajā saistībā Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja ir pieņēmusi rezolūciju (A/RES/63/162), kurā brīdina par "noteiktu praksi, kas veicina rasisma, rasu diskriminācijas, ksenofobijas un neiecietības mūsdienu formu kurināšanu".

un nopratināts, un tika uzsākta kriminālizmeklēšana saistībā ar nacistu noziegumu slavināšanu.

87. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm nosodīt jebkārus centienus pieminēt personas, kuras cīnījušās *Waffen SS* sastāvā un sadarbojušās ar nacistiem. Tāpat ECRI rekomendē varas iestādēm aizliegt visu veidu pulcēšanos vai gājienus, kuros jebkādā veidā tiktu attaisnots nacisms.

Plašsaziņas līdzekļi, tostarp internets

88. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes veikt nepieciešamos pasākumus, lai cīnītos pret rasistiska satura izteikumu lietošanu plašsaziņas līdzekļos, cita starpā, nodrošinot likumdošanas pret rasu naida kurināšanu efektīvu īstenošanu. Tāpat ECRI rekomendē izvērst debates par pašregulējošu mehānismu nepieciešamību plašsaziņas līdzekļu nozarē attiecībā uz neiecietību veicinošu runu.
89. ECRI atzīmē, ka vairākums reģistrēto krimināllietu par Krimināllikuma 78. panta pārkāpumu attiecas uz rasistiskiem izteikumiem internetā⁴⁰. Lai gan varas iestādes ir informējušas ECRI, ka atsevišķas Drošības policijas amatpersonas ir atbilstoši apmācītas darbam ar rasistiska satura izteikumiem internetā, ECRI ievēro, ka nav izveidots atsevišķs postenis, kura uzdevums būtu monitorēt internetu, lai atklātu rasisma vai diskriminācijas gadījumus un kuram piešķirtas pilnvaras rīkoties diskriminācijas novēršanas likumdošanas/noteikumu pārkāpšanas gadījumos saistībā ar naida kurināšanu. Kā jau minēts 43. rindkopā, dažos gadījumos Tiesībsarga birojs ir lūdzis plašsaziņas līdzekļus atturēties no rasistisku stereotipu kultivēšanas. Taču pēc ECRI domām, papildus Tiesībsarga biroja darbībai šajā jomā, ir nepieciešama pašregulējoša institūcija. ECRI papildus atzīmē, ka radušās bažas par faktu, ka pašreizējā likumdošana neuzliek pienākumu interneta pakalpojuma sniedzējiem filtrēt/dzēst rasistiskus komentārus.
90. ECRI rekomendē Latvijai izveidot speciālu vienību tiesībsargājošo iestāžu struktūrā un piešķirt tai pilnvaras monitorēt internetu, lai atklātu rasisma vai diskriminācijas gadījumus. Tāpat komisija rekomendē Latvijas varas iestādēm veicināt pašregulējošu mehānismu izveidi plašsaziņas līdzekļos, kas, cita starpā, nodrošinātu ECRI pilnvaru pamatā esošo principu ievērošanu.
91. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes paskaidrot plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, neaizskarot viņu redakcionālo neatkarību, nepieciešamību nodrošināt to, lai ziņu izklāstīšana neveicina naidīguma un atgrūšanas atmosfēras radīšanu pret minoritāšu grupu pārstāvjiem.
92. Kā jau minēts 43. un 89. rindkopā - Tiesībsarga birojs ir sazinājies ar plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem saistībā ar iepriekš minēto jautājumu. Bez tam, ar ĪUMSILS aizgādību un ES Komisijas līdzfinansējumu (skatīt 48. rindkopu, zemsvītras piezīmi 22) noorganizēti divi pasākumi par plašsaziņas līdzekļu daudzveidību un rasistisku izteikumu kontroli internetā. ECRI tomēr atzīmē, ka papildus ar rasi saistītu stereotipu veidošanas problēmai, vēl viens nozīmīgs jautājums, kurš jārisina, ir dziļā plaša starp plašsaziņas līdzekļiem, kas uzrunā iedzīvotāju vairākumu, un tiem, kas paredzēti krieviski runājošai iedzīvotāju daļai. ECRI saņēmusi informāciju, ka vieni un tie paši notikumi regulāri tiek atspoguļoti tendenciozi atkarībā no paredzētās mērķauditorijas, turklāt tādā veidā, kas kurina spriedzi attiecībā uz citu kopienu. ECRI uzskata, ka nepieciešams veikt vairāk pūļu, lai risinātu šīs problēmas.

⁴⁰ Šādi izteikumi, kuros tiek kurināts naidis pret latviešiem, krieviem, ebrejiem un redzami atšķirīgām minoritātēm, regulāri tiek pievienoti pie rakstiem interneta portālos.

93. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm, neaizskarot redakcionālo neatkarību, iedrošināt tos plašsaziņas līdzekļu pārstāvjus, kuri uzrunā tikai iedzīvotāju vairākumu vai tikai krieviski runājošo iedzīvotāju daļu, informējot par aktualitātēm, ievērot objektivitāti, kas neveicina naidīguma un atgrūšanas atmosfēras radīšanu pret citu kopienas.

V. Neaizsargātākās/mērķa grupas

Nacionālās/etniskās minoritātes

94. Pēc iedzīvotāju reģistra⁴¹ datiem lielākās nacionālās/etniskās kopienas Latvijā ir šādas: krievi (27,4% no kopējā iedzīvotāju skaita), baltkrievi (3,53%), ukraiņi (2,5%), poļi (2,3%), lietuvieši (1,32%), ebreji (0,43%) un romi (0,38%); 20 195 cilvēki neatzīmēja nekādu etnisko piederību.
95. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja Latvijas varas iestādēm veikt nepieciešamos pasākumus, lai veicinātu un nodrošinātu etnisko minoritāšu līdzdalību politiskajos procesos, politiski vēlētos institūcijās un valsts pārvaldes iestādēs.
96. Attiecībā uz nacionālo/etnisko minoritāšu līdzdalību politiskajā dzīvē ECRI saņēmusi informāciju, ka 2009. gada vietējo pašvaldību vēlēšanu laikā 20,3% no ievēlētajiem deputātiem piederēja kādai etniskajai minoritātei vai nebija norādījuši savu piederību. Salīdzinājumam - 2005. gadā šāda pārstāvētība bija 17,4%. Turklāt 2009. gada 2. jūlijā pirmo reizi par Rīgas mēru ievēlēja krievu etniskās minoritātes pārstāvi. No otras puses, izskatās, ka citas etniskās piederības pārstāvji reti strādā uzraudzības vai kontrolējošās iestādēs, kā piemēram Sabiedrības integrācijas fonda padomē - iestādē, kura ir atbildīga par finanšu līdzekļu piešķiršanu integrācijas projektiem. ECRI informēja arī par to, ka izveidotas vairākas minoritāšu konsultatīvas padomes, lai gan vairumā gadījumu to izveide uzskatāma par formalitāti, un dažas pārstājušas eksistēt saistībā ar ĪUMSILS likvidēšanu (skatīt 47. rindkopu). Šai sakarā ECRI izsaka nožēlu par to, ka Konsultatīvā padome nacionālās identitātes un sabiedrības integrācijas jautājumos un Mazākumtautību NVO līdzdalības padome vairs nestrādā⁴². Saskaņā ar ECRI rīcībā esošo informāciju no konsultatīvajām padomēm šobrīd aktīvas ir Valsts prezidenta nesēn atjaunotā Mazākumtautību konsultatīvā padome⁴³, Mazākumtautību izglītības konsultatīvā padome (par kuru jau runāts 76. rindkopā) un Rīgas Domes konsultatīvā padome. Varas iestādes ir informējušas ECRI, ka arī Kultūras ministrijas paspārnē ir konsultatīvā padome; tomēr, saskaņā ar informāciju no citiem avotiem, tā ir darba grupa, kurā pārstāvētas četras nacionālās/etniskās minoritātes, un ECRI nav skaidrības par sniegto konsultāciju apjomu. Turpretim valsts prezidenta izveidotās Konsultatīvās padomes viedoklis par nacionālajām minoritātēm svarīgiem jautājumiem tiek regulāri prasīts, lai gan ECRI ir informēta, ka Pamatnostādņu izstrādāšanas procesā tas netiek pietiekami ņemts vērā (skatīt 48. rindkopu).

⁴¹ Uz 2011. gada 1. janvāri.

⁴² Pirmā sniedza padomus ĪUMSILS par etnisko politiku, sabiedrības integrāciju un nacionālajām/etniskajām minoritātēm un to tiesībām. Otrā, vienīgā padome, kuras locekļus ievēlēja NVO un nacionālo/etnisko minoritāšu pārstāvji, palīdzēja ĪUMSILS nodrošināt Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību saistību izpildi.

⁴³ Šī padome tika atjaunota 2008. gada 22. decembrī. Tā nav pārstāvības institūcija, padomes locekļus ieceļ prezidents. Tās uzdevumi, cita starpā, ietver: dialoga veicināšanu ar valsts institūcijām, kuras izstrādā likumprojektus, kā arī ar sabiedrību attiecībā uz minoritāšu jautājumiem; prezidenta informēšanu par problēmām, ar kurām saskaras minoritātes; pēc prezidenta lūguma - viedokļa sniegšanu par minoritāšu jautājumiem.

97. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm regulāri konsultēties ar nacionālo/etnisko minoritāšu padomēm par jautājumiem, kuri tām ir svarīgi. ECRI arī rekomendē Latvijai stiprināt Kultūras ministrijas paspārnē esošo Mazākumtautību konsultatīvo padomi, nodrošinot nacionālo/etnisko minoritāšu pietiekamu pārstāvību.
98. Cits jautājums, kuram pievērsta ECRI uzmanība, ir jaunā Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma apstiprināšana 2010. gadā, ar kuru tiek ierobežota apraide citās valodās, izņemot valsts valodu, gan sabiedriskajos plašsaziņas līdzekļos, gan privātajos⁴⁴. ECRI informēta arī par to, ka stingra Valsts valodas likuma normu ievērošana (skatīt ECRI trešā ziņojuma par Latviju 119. rindkopu) vēlēšanu laikā radījusi informācijas aprites kavēšanos citās valodās, kā arī citas publiskās informācijas kavēšanos, tādejādi radot šķēršļus, jo īpaši, krieviski runājošajām minoritātēm gūt iespēju būt informētām par valsts/pašvaldību vēlēšanām un citiem sabiedriski nozīmīgiem jautājumiem. Turklāt nacionālās/etniskās minoritātes informējušas ECRI, ka ir samazināti līdzekļi nacionālo/etnisko minoritāšu programmām Latvijas radio un TV, un daudzas programmas ir pārtrauktas. ECRI rodas bažas, ka šādi pasākumi var veicināt augsnes radīšanu nacionālo/etnisko minoritāšu izpratnei par asimilēšanos.
99. ECRI mudina Latvijas varas iestādes pārskatīt jauno Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumu attiecībā uz tiesību ierobežojumiem apraidē lietot minoritāšu valodu. Tāpat Komisija mudina atturēties no minoritāšu valodas lietošanas kavēšanas vēlēšanu kampaņu laikā.

Romi

100. Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem uz 2009. gada jūliju Latvijā bija 8 582 romi. Tomēr saskaņā ar romu pārstāvju un citu avotu informāciju patiesais skaits varētu būt 15 000 līdz 20 000, jo daudzi romu tautības iedzīvotāji bailēs no diskriminācijas nenorāda savu tautību. Romi joprojām ir viena no visvairāk diskriminētajām grupām Latvijas sabiedrībā⁴⁵, jo īpaši nodarbinātības un izglītības nozarē, kā arī pakalpojumu pieejamības ziņā. ECRI atzīmē, ka 2007. un 2008. gada laikā bija novērojams rasistisku uzbrukumu uzliesmojums pret romiem vai par romiem noturētām personām (skatīt 78. rindkopu). Turklāt šīs grupas negatīvais atspoguļojums plašsaziņas līdzekļos lika Tiesībsarga birojam vērsties pie plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem ar lūgumu atturēties no rasistisku stereotipu veidošanas (skatīt 42. rindkopu).
101. Trešajā ziņojumā ECRI stingri rekomendēja Latvijas varas iestādēm pienācīgi īstenot un nepieciešamības gadījumā pastiprināt valsts programmu „Čigāni (romi) Latvijā 2007.-2009”, kā arī nodrošināt tai vajadzīgos cilvēkresursus un finanšu līdzekļus. Komisija rekomendēja arī pieņemt visaptverošu ilgtspējīgu nacionālo stratēģiju romu sociālās izstumšanas apkarošanai.
102. ECRI ar nožēlu atzīmē, ka no varas iestādēm un citiem avotiem saņemtā informācija ir pretrunā ar ECRI rekomendācijām. Sākotnēji iecerēta ar nolūku risināt romu diskrimināciju attiecībā uz izglītību un nodarbinātību, kā arī veicināt iecietību pret šo grupu, praktiski šī programma pievērsās tikai izglītībai. Tāpat ECRI saņēma informāciju, ka 2008. gadā tika piešķirti tikai 36% no plānotajiem finanšu līdzekļiem; 2009. gadā aptuveni 17% no līdzekļiem tika apmaksāti; visbeidzot, pēc 2009. gada romu valsts programma tika atstāta novārtā un netika veikti nekādi centieni to atjaunot. Varas iestādes ir nomierinājušas ECRI,

⁴⁴ Saskaņā ar likuma grozījumiem nacionālajiem un reģionālajiem plašsaziņas līdzekļiem jānodrošina, lai vismaz 65% no pārraidēm būtu valsts valodā.

⁴⁵ Pētījumi liecina par ļoti augstu neiecietības līmeni pret romiem. Jo īpaši Rīgā 53% no respondentiem norādījuši, ka viņi "noteikti nevēlētos dzīvot blakus" romiem.

ka, lai gan nav plānu turpināt romu valsts programmu, šīs grupas integrācija tiks risināta valsts programmas Sabiedrības integrācija Latvijā kontekstā (skatīt 47. rindkopu). Turklāt dažas aktivitātes joprojām turpinās, jo īpaši tās, kurām piešķirts Eiropas Savienības līdzekļu atbalsts. ECRI tomēr jāatzīmē, ka valsts programmas Sabiedrības integrācija Latvijā, tostarp programmas vadlīniju, atjaunošana ir apstājusies. Tā rezultātā kopš 2009. gada nav ilgtermiņa stratēģijas, kas varētu izlēmīgi risināt šīs grupas marginalizācijas problēmu.

103. ECRI stingri rekomendē Latvijas varas iestādēm atjaunot Valsts programmas rīcības plānu Romi Latvijā un izveidot to par ilgtspējīgu nacionālo stratēģiju, lai daudzās nozarēs cīnītos pret romu sociālo atstumtību. Tāpat ECRI rekomendē, lai plāna izstrādāšanas un īstenošanas procesā tiktu iesaistīti romi un to pārstāvji.
104. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes veicināt romu bērnu regulāru skolas apmeklēšanu un risināt problēmu attiecībā uz vidusskolēnu lielo atbiruma procentu. ECRI rekomendēja arī: (i) spert nepieciešamos soļus, lai slēgtu atlikušās speciālās klases romiem un integrētu romu skolēnus vispārējās plūsmas klasēs; kā arī (ii) pielikt pūles romu kultūras un valodas veicināšanai skolotāju un skolēnu vidū.
105. Saskaņā ar oficiālo informāciju uz 2011. gadu 1 182 romu skolēni mācījās latviešu skolās, taču to skolēnu skaits, kuri apmeklēja nodarbības, izrādījās daudz mazāks. Lai gan oficiāli statistikas dati par atbīrušo romu skolēnu skaitu netiek apkopoti, varas iestādes norādījušas, ka 13,7% nepabeidz pamatizglītību⁴⁶. Piemēram, ECRI delegācija tika informēta, ka no 45 romu skolēniem, kuri iestājušies delegācijas apmeklētajā skolā, vismaz desmit skolēni to neapmeklēja, un iepriekš tikai pieci pabeiguši pilnu mācību kursu⁴⁷. Par vienu no iemesliem tik vājai skolas apmeklētībai varas iestādes minēja faktu, ka romu bērni neapmeklē obligāto pirmskolu, jo gan lasīšanas, gan rakstīšanas prasmi apgūšana tiek uzsākta šajā līmenī. Iepriekš pieminētā skola minēja arī šādus iemeslus: vecāku sezonālā migrācija, agrīnais precību vecums meitenēm, nepietiekams transporta nodrošinājums⁴⁸.
106. ECRI stingri rekomendē Latvijas varas iestādēm darīt nepieciešamo, lai apkopotu datus par mācības nepabeigušo romu skolēnu skaitu. Tāpat Komisija rekomendē varas iestādēm risināt šo problēmu, veicinot vecāku izpratni par pirmsskolas izglītības nozīmi, nodrošinot "veiksmes stāstus" ar romu jauniešu, kuri ieguvuši izglītību, starpniecību, kā arī uzlabojot transporta pakalpojumus.
107. ECRI ar prieku novērtē, ka veikti pasākumi, lai integrētu romu skolēnus vispārējās plūsmas klasēs. Saskaņā ar pilsoniskās sabiedrības pausto viedokli romu skolēniem paredzētu speciālo klašu skaits pēdējo gadu laikā ir samazinājies un 2008./2009. gadā tikai dažās skolās vēl tika saglabātas atsevišķas klases romu skolēniem⁴⁹. Tomēr ECRI atzīmē, ka vienas šādas klases nodarbības notika pēcpusdienās, tādējādi veicinot romu skolēnu segregāciju⁵⁰. ECRI tika informēta, ka, lai veicinātu romu skolēnu iekļaušanu vispārējās plūsmas klasēs, romu programmas ietvaros tika apmācīti 20 romu skolotāju palīgi, lai palīdzētu romiem mācību procesā. Tomēr 2011. gadā no visiem mācības saņēmējiem tikai astoņi palika izglītības sistēmā, visticamāk

⁴⁶ Izglītības sistēma Latvijā iedalās šādi - sākumskola (1.-4. klase), pamatskola (4.-9. klase) un vidusskola (10.-12. klase).

⁴⁷ Viens no skolēniem iestājies augstskolā.

⁴⁸ Jāatzīmē, ka daudzi bērni dzīvoja 30 minūšu gājiena attālumā no skolas, kas ir gara distance maziem bērniem, jo īpaši ziemas laikā.

⁴⁹ Taču varas iestādes ziņo, ka 2011. gadā šādas atsevišķas klases vairs neeksistē.

⁵⁰ Varas iestādes nepiekrīt šim faktam.

līdzekļu trūkuma dēļ. Varas iestādes informēja ECRI arī par to, ka 10,6% romu bērnu apmeklē speciālās skolas. Taču citi avoti ziņo, ka šis skaits atsevišķās pašvaldībās ir lielāks.

108. ECRI atkārtoti rekomendē slēgt atlikušās speciālās klases romiem un integrēt romu skolēnus vispārējās plūsmas klasēs. Lai to nodrošinātu, ECRI rekomendē pieņemt atpakaļ darbā romu programmas ietvaros apmācītos romu skolotāju palīgus. Visbeidzot, ECRI rekomendē varas iestādēm risināt jautājumu par romu bērnu lielo daudzumu speciālajās skolās.
109. Attiecībā uz romu kultūras un valodas veicināšanu skolotāju un skolēnu vidū ir redzams, ka tiek nodrošināta bilingvāla mācību programma latviešu un romu valodā. Turklāt vizītes laikā apmeklētajās skolās ECRI delegācija novēroja apmierinošu romu skolēnu integrācijas līmeni.
110. Iepriekšējā ziņojumā ECRI stingri mudināja Latvijas varas iestādes turpināt palīdzēt romiem iegūt darbu un veikt atbilstošus pasākumus, lai aizliegtu diskriminējošu attieksmi no darba devēju puses.
111. ECRI tika informēta, ka 2007. gadā romu programmas ietvaros atsevišķās pilsētās valsts finansēja autovadītāju un latviešu valodas kursus. Tomēr kopš tā laika nodarbinātības jomā nekādi citi pasākumi nav veikti. Varas iestādes informēja ECRI, ka romi var reģistrēties Nodarbinātības valsts aģentūrā un izmantot piedāvātos mācību kursus. Tomēr praksē ne vienmēr līdzdalība šajosursos ir iespējama, ņemot vērā izglītības prasības, kuras viņi nespēj izpildīt. Saskaņā ar oficiālo informāciju 2011. gadā Nodarbinātības valsts aģentūrā kā bezdarbnieki reģistrējušies 977 romi⁵¹ - daži no kuriem apmeklēja kaut kāda veida mācības. ECRI atzīmē, ka, ņemot vērā ļoti nelielo nodarbinātības līmeni romu kopienā⁵² un tās apmēru, šim skaitlim būtu jābūt lielākam. Turklāt saprotot, ka tiesības uz sociālo palīdzību ir atkarīgas no šādas reģistrēšanās, ECRI uzskata, ka jāveltī vairāk pūles, lai izskaidrotu romiem, cik svarīgi ir reģistrēties Nodarbinātības valsts aģentūrā. No otras puses, ECRI tika informēta, ka tiem, kuri ir reģistrējušies, pieejami līdz pat 12 dažādiem sociāliem pabalstiem un ka šis apstāklis attur viņus no darba meklēšanas. Šajā saistībā dažos gadījumos, Latvijas likumdošanas ietvaros, iespējams piešķirt palīdzību pretī uzlikt pienākumu strādāt valsts sektorā. Pēc ECRI domām, šī ir ļoti laba prakse, kā nodrošināt romu iesaistīšanu darba tirgū. Bez tam, ECRI uzskata, ka papildus pakalpojumiem, kurus sniedz Nodarbinātības valsts aģentūra, nepieciešams veikt speciālus pasākumus, kuru mērķis ir palīdzēt romiem iegūt darbu, ņemot vērā viņu sociālo apstākļu specifiku. ECRI nav zināms par pasākumiem, kuri tikuši veikti, lai novērstu darba devēju diskriminējošu attieksmi.
112. ECRI rekomendē varas iestādes mudināt romus reģistrēties Nodarbinātības valsts aģentūrā un uzzināt par iespējām, lai darbs nebūtu mazāk finansiāli pievilcīgs nekā sociālie pabalsti.
113. Trešajā ziņojumā ECRI stingri rekomendēja Latvijas varas iestādēm veikt pasākumus, lai apkarotu pret romiem vērsto rasu diskrimināciju attiecībā uz sabiedrisko vietu un preču un pakalpojumu pieejamību, un noteikt sankcijas pret diferencētas pieejas izmantošanu atkarībā no personas rases un jebkura cita veida rasu diskrimināciju pret romiem no policijas puses.
114. ECRI saņēmusi informāciju, ka romi turpina saskarties ar diskrimināciju attiecībā uz pakalpojumu pieejamību. Eiropas Savienības Pamattiesību

⁵¹ Šis skaitlis attiecas uz cilvēkiem, kuri ir skaidri norādījuši savu etnisko piederību.

⁵² Aprēķināts aptuveni 5 līdz 10%.

aģentūras tematiskais pētījums par romu dzīves apstākļiem konstatē, ka romiem Latvijā ir pieejami sociālie mājokļi; taču saskaņā ar romu teikto - mājokļu pieejamība ir atkarīga no konkrētās pilsētas mēra attieksmes vai no apstākļa, vai komitejā, kurā pieņem šos lēmumus, pārstāvēti arī romi. ECRI ir informēta, ka Rīgas Domes un valsts pārvaldes aģentūru ierēdņi ir izgājuši mācības, lai padarītu pakalpojumus pieejamākus romiem un citām mazākumtautībām, tomēr darāmā vēl ir daudz. Jautājumā par attiecībām ar policiju Tiesībsarga biroja pasūtītais pētījums liecināja, ka 58% romu respondentu tās uzskata par negatīvām. Turklāt ECRI saņēmusi informāciju, ka daudzi romi baidās no policijas, un domā, ka lietderīgi būtu izveidot neatkarīgu institūciju, kurā bez maksas varētu iesniegt sūdzības. Visbeidzot, izrādās, ka neoficiāli policijā joprojām bieži tiek izmantota diferencēta pieeja atkarībā no personas rases. ECRI slavē Tiesībsarga nodrošinātās mācības par cilvēktiesībām policistiem 2008. un 2009. gadā, kurās tika ietverta arī tēma par rasismu un attieksmi pret romiem, un uzskata, ka šādi centieni ir jāturpina.

Ebreju kopienas

115. Saskaņā ar oficiālo statistiku 2011. gada 1. janvārī no aptuveni 2,2 miljonu kopējā iedzīvotāju skaita Latvijā dzīvoja 9 571 ebreji. Holokausts, kā arī nozīmīgākās nacistu pastrādāto slepkavību masu kapu vietas tiek pieminētas, un skolas mācību programmā iekļauti izglītojoši materiāli par holokaustu.
116. Šī ziņojuma 86. rindkopā ECRI apspriež nacistu leģiona piemiņas gājienu un nacistu ierašanos Latvijā. 78. rindkopā runāts par vandālisma aktiem, kas pastrādāti pret ebreju īpašumu vai ebreju piemiņas vietām, kā arī par amatpersonu reakciju.
117. Interneta telpā un sabiedrisko pasākumu laikā notikuši incidenti, kas saistīti ar antisemitiskiem izteikumiem un naida runu (skatīt 16. rindkopu). Bez tam, ECRI ir informēta, ka vienā no Rīgas lielākajiem grāmatu veikaliem pārdošanā nonācis "Ciānas gudro protokoli"⁵³ un citas antisemitiskas grāmatas⁵⁴. Šī ziņojuma 101. rindkopā ECRI runā par tādu likuma normu trūkumu, kas aizliedz rakstisku darbu ar rasistisku mērķi izplatīšanu/ražošanu.
118. Attiecībā uz ebreju mantas konfiskāciju 2. Pasaules kara laikā ECRI ir informēta, ka 90-tajos gados pieņemtais vispārējais likums par īpašuma restitūciju nodrošināja visu konfesiju reliģiskā īpašuma, kā arī privātā īpašuma atdošanu, attiecībā uz kuriem līdz 1996. gadam iesniegtas prasības. ECRI ir informēta, ka lai gan neliela daļa ebreju reliģisko un komunālo īpašumu ar šo likumu tikusi atdota, daudzos gadījumos prasības nevarēja iesniegt laikā, ņemot vērā pēctecības kopienas neesamību (pēc Holokausta)⁵⁵. Turklāt jautājums par nereliģisko komunālo īpašumu⁵⁶ ar šo likumu netika risināts. ECRI uzskata, ka šī lietu kārtība, kas rada problēmas Komisijas mandāta ietvaros, ir jālabo. 2006. gadā tika noraidīts likumprojekts par ebreju reliģiskā, komunālā un privātā⁵⁷ īpašuma restitūciju. Lai gan parlaments diskutē par jaunu likumu, šķiet, ka tā izredzes tikt apstiprinātam ir vājas. ECRI ir informēta, ka diskusijas par

⁵³ "Cionas gudro protokols" ir krāpniecisks, antisemitisks darbs, kurā aprakstīts ebreju plāns panākt dominēšanu visā pasaulē. Pirmo reizi publicēts Krievijā 1903. gadā.

⁵⁴ Tostarp grāmata "Beilisiāde" (par 1913. gada tiesas prāvu pret ukraiņu ebreju Beili, kurš apsūdzēts rituālā slepkavībā), kas spekulatīvi veicina antisemitisku mītu izplatīšanu par ebreju rituālām slepkavībām.

⁵⁵ Lai gan pirms 2. Pasaules kara dažādās pilsētās bija aptuveni 70 ebreju kopienas, palikušas tikai 9 kopienas, kurām īpašums atdots. Dažas no tām spējušas pieprasīt no savas pilsētas tām pienākošo reliģisko īpašumu.

⁵⁶ Tādu kā, piemēram, skolas un slimnīcas.

⁵⁷ Kas attiecas sevišķi uz to personu privāto īpašumu, kuri tika iznīcināti 2. Pasaules kara laikā un attiecībā uz kuriem nebija neviena dzīva radnieka.

iepriekš minēto likumu ir rosinājušas populistiskas un antisemītiskas reakcijas un ka sabiedrība nesaprot, kādēļ nepieciešamas speciālas likuma normas par ebreju īpašumu restitūciju.

119. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm pieņemt noteikumus par ebreju kopienu reliģiskā un komunālā īpašuma restitūciju un izkļiedēt jebkādas antisemītiskas jūtas, kas varētu rasties no šādas rīcības. Varas iestādes, piemēram, varētu skaidri izskaidrot tos iemeslus, kuri stāv aiz šī *ad hoc* likuma.

“Nepilsoņi”⁵⁸

120. Trešajā ziņojumā ECRI aicināja Latvijas varas iestādes turpināt atvieglot nepilsoņu naturalizācijas procesu, padarot šī procesa prasības elastīgākās. Komisija arī rekomendēja turpināt iedrošināt nepilsoņus iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas procesā.

121. Nepilsoņu skaits uz 2011. gada 1. janvāri bija 326 735⁵⁹ jeb 14,6% no iedzīvotāju kopējā skaita. Tādejādi kopš ECRI trešā ziņojuma nepilsoņu skaits ir samazinājies par aptuveni 2,4%. ECRI ir informēta, ka pēdējos gados vērojams naturalizācijas apjoma samazinājums, vairāku iemeslu dēļ: “nepilsoņi” jūtas nošķirti no varas iestādēm; daudzu nepilsoņu lielais vecums un ierobežota izglītība, tostarp latviešu valodas zināšanas; eksaminācijas centru ierobežots daudzums (tādi atrodas 3 pilsētās); kā arī maksa par pārbaužu veikšanu. Varas iestādes, turpretim, paziņojušas, ka padarīts ir daudz, lai atvieglotu naturalizācijas procesu. Piemēram, 2010. gadā vairāk nekā 61% no pieteikuma iesniedzējiem maksāja samazinātu nodevu vai pilnībā tika atbrīvoti no maksas, un par 65 gadiem vecākas personas tika atbrīvotas no valodas prasmes pārbaudes. Turklāt ir izstrādāti grozījumi, lai atbrīvotu no pārbaudēm personas, kuras ir nokārtojušas valsts valodas testu profesionāliem nolūkiem vai lai iegūtu uzturēšanās atļauju, un kuras nokārtojušas to B vai C valodas zināšanu līmenī, kā arī studentus, kuri ieguvuši vismaz D līmeni 9. vai 12. klases skolas eksāmenos latviešu valodā kādā no akreditētajām mazākumtautību skolām. No otras puses, citi avoti norāda, ka naturalizācijas process nav padarīts elastīgāks, jo aizvien vairāk pieteikuma iesniedzēju naturalizācijas eksāmenos izkrīt⁶⁰. ECRI sevišķi atzīmē, ka jāveic attiecīgi pasākumi, lai atvieglotu naturalizācijas procesu bērniem, kuri piedzimuši Latvijā pēc 1991. gada, nepilsoņu vecākiem⁶¹. Pašreiz saskaņā ar likumu, lai iegūtu pilsonību bērnam, abiem bērna vecākiem ir jāiesniedz pieteikums pirms bērna 15-tās dzimšanas diena⁶². ECRI atzīmē, ka daudzos gadījumos šīs prasības var radīt praktiskas problēmas. Tādēļ ECRI uzskata, ka šīs nav adekvātas prasības, kuru mērķis būtu novērst jaunu “nepilsoņu” radīšanu. Visbeidzot, ECRI ar nožēlu atzīmē, ka personām, kuras vēlas naturalizēties, vairs netiek piedāvāti bezmaksas valodas kursi (skatīt ECRI trešā ziņojuma 111. rindkopu). Kopumā, ECRI novēro, ka nepilsoņi ir realitāte, kas nepazudīs, un viņus ir nepieciešams integrēt sabiedrības saliedētības interesēs.

⁵⁸ Kā norādīts ECRI trešajā ziņojumā par Latviju - 1995. gadā Latvijā dzīvoja aptuveni 740 000 iedzīvotāju, kuriem nebija Latvijas pilsonības. Likums par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības nosaka, ka šo personu grupa varēja samainīt bijušās PSRS pases vai citus personiskus dokumentus ar Latvijas iedzīvotāja personas kodu pret nepilsoņu pasēm. Tādejādi Likums radījis īpašu juridisku statusu - "nepilsoņi", un definējis galvenās šim statusam pienākošās tiesības un pienākumus.

⁵⁹ Tostarp 114 000 personas vecākas par 60 gadiem un 17 000 personas, kuras dzimušas Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas.

⁶⁰ It sevišķi 2009. gadā 17,7% no visiem pieteikuma iesniedzējiem nenokārtoja eksāmenu Latvijas vēsturē, un 38,9% nenokārtoja latviešu valodas zināšanu pārbaudi.

⁶¹ 2008. gada 11. decembrī parlaments noraidīja likumprojektu, kas paredzēja šādus pasākumus.

⁶² Arī nepilngadīgais var iesniegt šādu pieteikumu laikā starp savu 15-to un 18-to dzimšanas dienu, ja pieteicējs/-a var pierādīt valsts valodas prasmes atbilstošā līmenī.

122. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm automātiski piešķirt pilsonību tiem bērniem, kuri dzimuši Latvijā “nepilsoņu” vecākiem pēc valsts neatkarības atjaunošanas. Tāpat ECRI aicina varas iestādes nodrošināt bezmaksas valodas apmācību tiem “nepilsoņiem”, kuri vēlas naturalizēties.
123. Trešajā ziņojumā ECRI atkārtoti norādīja uz to, ka ir jārisina nevienlīdzība starp “nepilsoņiem” un latviešiem piešķirtajām tiesībām, un šis jautājums jālabo prioritārā kārtā. Jo īpaši tā rekomendēja Latvijas varas iestādēm pārskatīt to profesiju sarakstu, kuras šobrīd nav pieejamas nepilsoņiem.
124. 2008. gada septembrī Tiesībsarga birojs pabeidza pētījumu par nepilsoņiem piešķirto tiesību būtiskajām atšķirībām pretstatā tām, kas piešķirtas Latvijas pilsoņiem, un atklāja, ka atsevišķi ierobežojumi ir neproporcionāli⁶³. No dažādiem avotiem ECRI saņēmusi informāciju, ka Tiesībsarga norādītās atšķirības ir tikai aisberga redzamā daļa. Tomēr ECRI uzskata, ka Tiesībsarga pētījumā iegūtajiem rezultātiem jānodrošina atbilstoša pārbaude. Komisija tāpat ar bažām atzīmē, ka kopš tās pēdējā ziņojuma nav panākts vērā ņemams progress, lai risinātu iepriekš minēto neatbilstību. Gluži pretēji, saskaņā ar grozījumiem likumā “Par policiju” (spēkā esoši kopš 2010. gada 1. novembra) “nepilsoņi”, kuri iepriekš strādāja pašvaldības policijā, no 2011. gada 1. marta zaudēja amatu, ja vien viņi nebija pieteikušies naturalizācijai. ECRI konstatē, ka šāda rīcība ir uzskatāma par tiešu rasisku diskrimināciju, jo tā ietver diferencētu pieeju, kuras pamatā ir nacionālā piederība un kurai nav objektīva vai saprātīga attaisnojuma. Patiesībā ECRI nespēj saprast, kāpēc personas, kuras tika atzītas par piemērotām strādāt un kalpot Latvijai, vairs netiek uzskatītas par tādām, lai gan nav nekādu attiecīgo apstākļu izmaiņu.
125. ECRI stingri rekomendē Latvijas varas iestādēm anulēt nesen pieņemtos noteikumus, ar kuriem noteikta “nepilsoņu” nepiemērotība dienēt pašvaldības policijā.
126. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes piešķirt Latvijā dzīvojošajiem nepilsoņiem vēlēšanu tiesības pašvaldību vēlēšanās.
127. ECRI atzīmē, ka šajā jomā nav vērojams nekāds progress, un diskusijas par šo jautājumu nav valdības dienas kārtībā.
128. ECRI atkārtoti rekomendē Latvijas varas iestādēm piešķirt rezidējošiem nepilsoņiem vēlēšanu tiesības pašvaldību vēlēšanās.
129. ECRI vēlas arī izteikt savas bažas par atsevišķiem pasākumiem, kurus veikušas Latvijas varas iestādes saistībā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) spriedumu lietā Andrejeva pret Latviju, kas atklāja ECT Konvencijas 14. panta pārkāpumu kopsakarā ar ECK 1. protokola 1. pantu un ECK 6. panta 1. paragrāfu. Sūdzības iesniedzēja Latvijas nepilsoņi no 1973. gada līdz 1990. gadam strādāja Latvijā, bet darba devēji bija reģistrēti Kijevā un Maskavā. Sociālās apdrošināšanas pārvalde pensiju aprēķināja tikai par periodu pirms 1973. gada un pēc 1990. gada, jo atbilstoši Latvijas likumam “Par valsts pensijām”, aprēķinot pensijas apmēru nepilsoņiem, vērā var ņemt tikai to periodu, kas nostrādāts Latvijā, lai gan attiecībā uz pensiju aprēķināšanu Latvijas pilsoņiem vērā tiek ņemts viss darba stāžs (tostarp arī laika periods, strādājot citās PSRS republikās). Tiesa sprieda, ka Latvijas varas iestādes ir diskriminējušas nepilsoņi, aprēķinot viņu pensiju, atsakoties atzīt viņu darba stāžu laika posmā no 1973. gada līdz 1990. gadam, kad viņu nodarbināja citā bijušās PSRS republikā reģistrēta organizācija. ECRI saņēma informāciju, ka

⁶³ Piemēram, aizliegums būt tiesīgam strādāt par advokātu, patentpilnvaroto, iegūt pirmās kategorijas licenci apsardzes darbam, kā arī būt par detektīvu aģentūras valdes preikšsēdētāju vai locekli. Tāpat Tiesībsargs atklāja neproporcionālus ierobežojumus attiecībā uz zemes īpašumu iegūšanu savā īpašumā.

pēc šī sprieduma varas iestādes iesniedza likuma "Par valsts pensijām" grozījumus, kurā pensiju aprēķināšanas mehānisms ir "novienādots uz leju" attiecībā gan uz pilsoņiem, gan nepilsoņiem, tādējādi izturoties pret pilsoņiem ne tik labvēlīgi kā iepriekš. Šie grozījumi vēl nav pieņemti. ECRI atkārtoti norāda uz šo grozījumu, ja tie tiks pieņemti, negatīvo ietekmi uz starpetniskajām attiecībām.

130. ECRI atzīmē, ka 2011. gada februārī Satversmes tiesa paziņoja, ka likuma "Par valsts pensijām" normas, par kurām runāts spriedumā Andrejeva pret Latviju, nav pretrunā ar Latvijas Konstitūciju. Tiesa noraidīja iesniedzēju prasības (līdzīgas kā Andrejevas lietā), pamatojot, ka Andrejevas gadījums bija izņēmums, jo viņa fiziski strādāja Latvijas teritorijā. ECRI domā, ka Satversmes tiesas lēmums, labākajā gadījumā, nodrošina ļoti ierobežotu ECT sprieduma interpretāciju.
131. Turklāt ECRI ir informēta, ka tikuši parakstīti divpusēji līgumi ar Krieviju, Ukrainu un Baltkrieviju, lai nodrošinātu nepilsoņu pensijas par darba periodu, kas pavadīts bijušās PSRS republikās. ECRI atzīmē, ka šī pieeja, lai gan tā ir pozitīva tiem, kuri strādājuši iepriekš minētajās republikās un kuri pretējā gadījumā saņemtu samazinātas pensijas, nerisina to nepilsoņu problēmas, kuri strādājuši pārējās 9 bijušās PSRS republikās, attiecībā uz kurām šādi divpusēji līgumi nav parakstīti. Tas, pamatojoties uz ECT spriedumu Andrejevas lietā, ir uzskatāms par diskrimināciju.
132. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm izpildīt ECT spriedumu tādā veidā, kas neradītu negatīvu ietekmi uz starpetniskajām attiecībām, proti, izmantojot to, lai samazinātu pilsoņu pašreiz spēkā esošās tiesības uz pensiju.

Imigranti

133. Uz 2009. gada janvāri Latvijā bija aptuveni 50 000 ārzemju rezidenti, no kuriem 34 354 ar patstāvīgā iedzīvotāja atļaujām un 14 715 ar pagaidu atļaujām. ECRI atzīmē, ka lai gan šī grupa veido tikai 2% ko kopējā iedzīvotāju skaita, tā saskaras ar daudziem šķēršļiem, kas kavē tās spēju integrēties sabiedrībā (skatīt 59. rindkopu attiecībā uz integrācijas rādītājiem).
134. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja Latvijas varas iestādēm pastiprināt centienus pieņemt tādu imigrācijas politiku, kas ietvertu pasākumus imigrantu integrācijai Latvijā, sevišķi apkarojot sabiedrībā valdošos stereotipus un aizspriedumus pret imigrantiem.
135. Varas iestādes ir informējušas ECRI par vairākām ES finansētām iniciatīvām, kuras paveiktas imigrantu integrācijas jomā. Attiecībā uz stereotipu izskaušanu organizēts projekts ar nolūku veicināt iecietīgu un pretimnākošu attieksmi pret trešo valstu valstspiederīgajiem⁶⁴. Šajā nolūkā tika veikta informatīva kampaņa ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību, un Rīgā, kā arī citās pilsētās ar augstiem imigrācijas rādītājiem, tika izvietotas informatīvas reklāmas/plakāti. Cita ES finansēta projekta ietvaros veikti pasākumi ar mērķi integrēt imigrantu bērnus un mācīt viņiem latviešu valodu. Bez tam, projekta "Nacionālā integrācijas centra izveide" ietvaros veikti pasākumi, lai sekmētu imigrantu līdzdalības iespēju valsts/privātajā sektorā⁶⁵. Un lai gan SIF vairs nenodrošina valodas kursus, tagad ir pieejams latviešu valodas, kultūras un vēstures e-kursi. Tomēr ECRI ir saņēmusi informāciju, ka, izņemot šīs ES finansētās iniciatīvas, pašlaik trūkst visaptverošas imigrācijas politikas (skatīt šī ziņojuma 48. rindkopu).

⁶⁴ Latvijas sabiedrības informēšanas kampaņa par trešo valstu valstspiederīgajiem.

⁶⁵ Piemēram, tika izveidota mājas lapa www.integration.lv, kā arī bezmaksas informatīvais tālrunis. Šķiet, tika piedāvāti arī valodas kursi.

Nemot vērā pēdējo gadu situāciju, kad Latvija pieredzējusi nozīmīgu emigrācijas vilni un aizvien pieaugoša imigrācijas loma, kam visticamāk būs liela nozīme Latvijas darba tirgū, ECRI uzskata, ka valsts interesēs ir pieņemt uz attīstību vērstu imigrācijas politiku, kas nodrošinātu jaunpienācēju integrāciju.

136. ECRI atkārtoti rekomendē Latvijas varas iestādēm pieņemt tādu imigrācijas politiku, kas ietvertu pasākumus imigrantu integrācijai Latvijā, pastiprināt centienus izskaust vairākumā sabiedrības pret imigrantiem valdošos stereotipus un aizspriedumus.
137. ECRI tāpat rekomendē varas iestādēm nodrošināt un finansēt Latviešu valodas kursus, lai palīdzētu imigrantiem integrēties Latvijas sabiedrībā.
138. Varas iestādes ir informējušas ECRI, ka kārtība, kādā piešķir/atjauno uzturēšanās atļaujas, ir vienkāršota, jo tagad imigrantiem piešķirta iespēja iesniegt visus atbilstošos dokumentus vienā iestādē. Tomēr citi avoti norāda uz to, ka attiecīgās administratīvās procedūras joprojām ir ļoti sarežģītas, un pieteikuma iesniedzējiem ir jāapkopo gandrīz tāds pats dokumentu daudzums, kāds bija nepieciešams, lai pieprasītu uzturēšanās atļauju pirmo reizi. Izskatās, ka nav nodrošinātas arī rakstiskas instrukcijas par pagaidu uzturēšanās atļaujas pagarināšanas vai reģistrācijas procedūru.
139. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm mēģināt atvieglot uzturēšanās atļauju atjaunošanas/pieprasīšanas kārtību, kā arī nodrošināt pretendentiem skaidras rakstiskas instrukcijas.
140. ECRI atzīmē, ka personas ar pagaidu uzturēšanās atļauju var palikt valstī tik ilgi, kamēr viņiem ir darba līgums. Tāpat ECRI atzīmē, ka šai imigrantu kategorijai vairākās jomās ir zemāks sociālais aizsardzības līmenis. Attiecībā uz veselības aprūpes pieejamību personām ar pagaidu uzturēšanās atļaujām ir nepieciešams iegādāties veselības apdrošināšanas polisi; šādas polises izmaksas ir salīdzinoši augstas (pat ja tā sedz tikai neatliekamo medicīnisko palīdzību)⁶⁶. Bez tam sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība ir pieejama tikai personām, kuras valstī uzturējušās vismaz piecus gadus un ir ieguvušas pastāvīgu uzturēšanās atļauju. Visbeidzot, personām ar pagaidu uzturēšanās atļauju nav pieejama juridiskās palīdzības shēma. Par spīti visam iepriekš minētajam, viņiem ir jāmaksā tāds pats ienākuma nodoklis un tādas pašas sociālās apdrošināšanas iemaksas kā pilsoņiem.
141. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm paplašināt valsts dotētas veselības aprūpes, sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības un juridiskās palīdzības shēmas pieejamību personām ar pagaidu uzturēšanās atļauju.
142. Attiecībā uz nodarbinātības iespēju un apstākļiem vairākums mācību programmu ir pieejams tikai personām ar pastāvīgu uzturēšanās atļauju. Turklāt pētījums parāda, ka daudzi uzņēmumi pieprasa darbā ārzemniekus (jo sevišķi personas ar pagaidu uzturēšanās atļauju), lai liktu strādāt virsstundas bez papildus atlīdzības. Daži šī pētījuma respondenti atklāja, ka strādājuši 72 stundas nedēļā. ECRI uzskata, ka varas iestādēm cieši jāuzrauga šīs kategorijas imigrantu darba apstākļi.
143. Attiecībā uz veselības aprūpes pieejamību, ECRI ir informēta, ka, lai gan zāļu lietošanas instrukcijas bieži vien ir tulkotas citās valodās, tās nav tulkotas krievu

⁶⁶ Turklāt pētījums liecina, ka 66% imigrantu, kuriem, uzturoties Latvijā, bijušas veselības problēmas, saskārušies ar grūtībām veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanā. Ievērojams skaits respondentu - 39% - atzīmējuši, ka viņiem bijuši pieejami tikai dārgi pakalpojumi, un 17% sūdzējās par to, medicīnas iestādēs viņu veselības apdrošināšanas polises netika atzītas.

valodā. Attiecībā uz imigrantiem nestandarta situācijā, lai gan neatliekamā medicīniskā palīdzība ir nodrošināta, visas ar to saistītās izmaksas ir jāsedz viņiem pašiem. ECRI atzīmē, ka tas var radīt problēmas tiem cilvēkiem, kuriem nav iztikas līdzekļu, un raisa bažas par šo pakalpojumu efektīvu pieejamību.

144. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm nodrošināt bezmaksas neatliekamās palīdzības pakalpojumus visiem, kuriem nav līdzekļu, lai par tiem samaksātu.

145. ECRI atzīmē, ka Imigrācijas likums paredz ievērojamu izvēli varas iestādēm pavēlēt izsūtīt/piespiedu kārtā izsūtīt trešo valstu valstspiederīgos (tostarp ilgtermiņa rezidentus)⁶⁷. Papildus iepriekš minētajam ECRI atzīmē, ka varas iestādēm ir plašas pilnvaras izvērtēt trešo valstu valstspiederīgo (tostarp ilgtermiņa rezidentu) iekļaušanu sarakstā “trešo valstu valstspiederīgie, kuriem ieceļošana Latvijā ir aizliegta”⁶⁸ un *personae non gratae* sarakstā, un ka šāda iekļaušana ir likumīgs pamats, lai atsauktu uzturēšanās atļauju. Saistībā ar iepriekš minēto ECRI ir tikusi informēta par Krievijas pilsoņa, krievu skolu aizsardzības aktīvista, izraidīšanu. Lai gan dzimis Latvijā, viņš 1990. gadu sākumā to pameta, lai dotos strādāt uz Krieviju, un ieguva Krievijas pilsonību. Vēlāk viņš apprecēja Latvijas pilsoni un ieguva pastāvīgu uzturēšanās atļauju Latvijā. Mēnesi pēc sievas nāves viņu informēja par to, ka viņa uzturēšanās atļauja ir atcelta un ka viņš ir iekļauts Latvijas *personae non gratae* sarakstā. Pēc tam viņš tika aizturēts un izraidīts. Lai gan Latvijas Augstākās tiesas Senāts lēma par labu iepriekš minētajai personai, ārlietu ministrs saglabāja šīs personas vārdu *personae non gratae* sarakstā. Tādejādi viņš nevar apmeklēt Latviju par spīti faktam, ka šajā valstī dzīvo viņa gados vecā māte. Viņš nevar arī pārsūdzēt šo lēmumu apelācijas kārtībā, jo Latvijas likumdošana to neparedz. Varas iestādes nav sniegušas ECRI nekādu detalizētu informāciju par iemesliem, kas attaisnotu ārlietu ministra lēmumu, tādēļ ECRI atzīmē, ka šīs lietas apstākļi ir neskaidri un raisa šaubas par to, vai tie ir pamatoti un proporcionāli.

146. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm skaidri atrunāt likumdošanā tos gadījumus, kuros trešās valsts valstspiederīgie var: tikt iekļauti sarakstā “trešo valstu valstspiederīgie, kuriem ieceļošana Latvijā ir aizliegta” un sarakstā “*personae non gratae*”; tikt izsūtīti un/vai izsūtīti piespiedu kārtā. Turklāt ECRI rekomendē varas iestādēm nodrošināt iespēju iesniegt apelāciju par lēmumu par piespiedu izsūtīšanu, kā arī lēmumiem iekļaut personu “*personae non gratae*” sarakstā.

147. Attiecībā uz imigrantiem nestandarta situācijā, pirms Imigrācijas likuma grozījumiem 2011. gadā, maksimālais pirms izraidīšanas aizturēšanas periods saskaņā ar Latvijas likumdošanu bija 20 mēneši (šie aizturētie tiek izmitināti tajos pašos centros, kur patvēruma meklētāji; šajā saistībā ECRI atsaucas uz secinājumiem šī ziņojuma 168. un 170. rindkopā). Tas pārsniedza maksimālo aizturēšanas periodu saskaņā ar attiecīgo Eiropas Savienības Direktīvu⁶⁹, kas ir sešu mēnešu termiņš, kuru var pagarināt vēl par 12 mēnešiem. ECRI apsveic faktu, ka, pamatojoties uz iepriekš minētajiem grozījumiem, maksimālais aizturēšanas periods, gaidot izraidīšanu, tagad ir saskaņā ar attiecīgo Direktīvu. Neskatoties uz šiem grozījumiem, ECRI ir informēta par gadījumiem, kuros

⁶⁷ 2011. gadā tika veikti grozījumi Imigrācijas likumā. Varas iestādes informēja ECRI, ka, pamatojoties uz šiem grozījumiem, par šiem lēmumiem turpmāk varēs iesniegt apelāciju.

⁶⁸ Šī likuma 61. panta 6. punkta (pirms 2011. gada grozījumiem) izpratnē personu var iekļaut šādā sarakstā, ja viņa/viņas ieceļošana valstī nav vēlama citu iemeslu dēļ (nevis to iemeslu dēļ, kas jau uzskaitīti attiecīgajos likuma pantos), pamatojoties uz kompetentu varas iestāžu viedokli.

⁶⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/115/EK (2008. gada 16. decembris) par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz trešo valsts valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstīs uzturas nelikumīgi.

iepriekš piemērotais 20 mēnešu ierobežojums ticis pārsniegts. Īpaši jāatzīmē viens gadījums, kad afrikānis, kura patvēruma lūgums tika noraidīts, tika atkārtoti aizturēts un atbrīvots, kopumā pārsniedzot 20 mēnešu ierobežojumu. Valsts robežsardze (VR) bija atradusi veidu, kā apiet tiesas izdotos rīkojumus par atbrīvošanu. Tas neatbilst Eiropas Cilvēktiesību aizsardzības konvencijas pasākumiem, kuru mērķis ir pasargāt imigrantus no ilgstošas aizturēšanas, kamēr viņu izraidīšana un/vai identificēšana nav iespējama. Bez tam ECRI ir bažas par iepriekš minētā imigranta juridisko statusu, kuram nav pieejama nekāda sociālā palīdzība laikā, kad viņš nav aizturēts.

148. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm noteikt imigrantu, kas gaida izraidīšanu, aizturēšanas ierobežojumu saskaņā ar attiecīgo Eiropas Savienības Direktīvu. Tāpat ECRI rekomendē varas iestādēm izpildīt savas saistības cilvēktiesību jomā un neaizturēt personas, kuras gaida izraidīšanu un kuras nevar tik izraidītas.
149. ECRI rekomendē atrast humānu risinājumu un nodrošināt sociālo palīdzību visos gadījumos, kad persona nevar tikt izraidīta no valsts un tādēļ atrodas "juridiskā ieslodzījumā".

Bēgļi un patvēruma meklētāji

150. Latvija saņem salīdzinoši neredzams daudz patvēruma meklētāju pieteikumu. Tomēr kopš trešā ziņojuma reģistrēts iesniegto patvēruma pieprasījumu skaits pieaugums⁷⁰. Kopējie patvēruma pamatotības atzīšanas rādītāji piedzīvojuši lielas svārstības: lai gan 2008. un 2009. gadā tie bija ļoti zemi, 2010. gadā tie bija augstāki⁷¹.
151. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja varas iestādēm turpināt uzlabot likumdošanu šajā jomā, sevišķi attiecībā uz patvēruma meklētāju aizturēšanas kritērijiem un apstākļiem, paātrināto procedūru, kas nedod pietiekami daudz laika apelācijas iesniegšanai, un bezmaksas juridiskās palīdzības pieejamību.
152. ECRI atzīmē, ka 2009. gada jūnijā spēkā stājās jaunais Patvēruma likums. Saskaņā ar 9. (1) pantu noteiktos gadījumos, kas atrunāti Likumā, Valsts robežsardzei ir tiesības aizturēt patvēruma meklētāju uz laiku līdz 7 diennaktīm pirms var iejaukties tiesa⁷². Iepriekš minētais termiņš ir saīsināts (agrāk tas bija 10 dienas) un, pamatojoties uz varas iestāžu teikto, atspoguļo laika periodu, kas nepieciešams vajadzīgo dokumentu apkopošanai. Tomēr ECRI uzskata, ka šis termiņš ir pārmērīgi ilgs. Vairākumā citos policijas aizturēšanas gadījumos tiesas lēmums tiek nodrošināts 48 stundu laikā, neskatoties uz to, ka arī šajos gadījumos ir jāapkopo attiecīgā dokumentācija un informācija.
153. ECRI rekomendē varas iestādēm saīsināt laika posmu, kurā tiesai jālemj par neregulāra imigranta aizturēšanas pamatotību, un saskaņot to ar Latvijas likumdošanas normām attiecībā uz citiem gadījumiem.
154. Lai gan saskaņā ar jaunā Likuma 13. panta noteikumiem patvēruma meklētājus nedrīkst aizturēt ilgāk par laiku, kas nepieciešams, lai apstrādātu iesniegto

⁷⁰ Saskaņā ar oficiālo statistiku 2007. gadā saņemti 34 pieteikumi, bet 2008. gadā jau 51 pieteikums, 2009. gadā 52 pieteikumi un 2010. gadā - 61 pieteikums.

⁷¹ 2010. gadā no 61 prasības iesniedzējiem 7 ieguva bēgļa statusu un 18 alternatīvas aizsardzības statusu; 2009. gadā no 52 prasības iesniedzējiem 5 ieguva bēgļu statusu un 6 alternatīvas aizsardzības statusu, kamēr 2008. gadā no 51 prasības iesniedzēja 2 ieguva bēgļa statusu un viens alternatīvas aizsardzības statusu.

⁷² Ja 1) nav noskaidrota patvēruma meklētāja identitāte; 2) ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājs cenšas ļaunprātīgi izmantot patvēruma procedūru; vai 3) kompetentām valsts institūcijām, to skaitā Valsts robežsardzei, ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājs rada draudus valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai un drošībai.

pieteikumu (lai gan lēmumus var atjaunot, Likums nodrošina, ka termiņš nedrīkst būt ilgāks par 12 mēnešiem), ECRI ir informēta, ka šis laika ierobežojums nav ticis ievērots. Bez tam Latvijas likumdošana nepiedāvā alternatīvus līdzekļus, izņemot aizturēšanu, un vairumā gadījumu VR lemj par patvēruma meklētāju aizturēšanu, pamatojoties ar nacionālās drošības apsvērumiem.

155. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm nodrošināt, lai patvēruma meklētāju aizturēšana tiktu izmantota tikai kā pēdējā iespēja un lai visos citos gadījumos tiktu ieviesti aizturēšanai alternatīvi līdzekļi. Varas iestādēm ir jānodrošina, lai Likumā noteiktais aizturēšanas termiņš, ja lēmums par aizturēšanu ir pieņemts, tiktu ievērots praksē.
156. ECRI atzīmē arī, ka Latvijas varas iestādes var atteikt patvērumu, pamatojoties uz nacionālās drošības vai sabiedriskās kārtības apdraudējumu, kas ir pretrunā ar Konvenciju par bēgļa statusu⁷³.
157. ECRI rekomendē izdarīt grozījumus Patvēruma likumā, lai atceltu nacionālās drošības un sabiedriskās kārtības apdraudējumu kā pamatojumu bēgļa statusa atteikšanai.
158. ECRI ir apmierināta, ka saskaņā ar jauno Patvēruma likumu, no divām uz desmit dienām ir pagarināts termiņš apelācijas iesniegšanai par patvēruma piešķiršanas vai noraidīšanas lēmumu, kurš izskatīts saīsinātā procedūrā. Turklāt saskaņā ar iepriekš minētā Likuma 10. panta 3. punktu - ja patvēruma meklētājam nav pietiekamu līdzekļu, viņam ir tiesības uz valsts nodrošinātu juridisko palīdzību.
159. Attiecībā vairāk uz patvēruma pieprasīšanas izskatīšanu saīsinātajā kārtībā⁷⁴, varas iestādes ir informējušas ECRI, ka tā nekad nav tikusi piemērota un ka personas, kuras lūdz patvērumu uz robežas, vienmēr tiek nosūtītas uz iesniegumu pieņemšanas punktu vai aizturēšanas centru Olainē⁷⁵. Taču saņemta arī cita informācija. Proti, ir bijuši ziņojumi par personām, kuru patvēruma pieprasījumu nekavējoties izskatījusi VR uz robežas un kuriem liegta iespēja iebraukt vai likts atgriezties savā valstī. Saņemta arī informācija, kas norāda uz to, ka dažiem patvēruma meklētājiem ir liegta iespēja iziet patvēruma pieprasīšanas procedūru, jo īpaši uz robežas un starptautiskajā lidostā Rīga⁷⁶. Varas iestādes ir informējušas ECRI, ka viņi apkopo statistiku par to patvēruma pieprasījumu skaitu, kas lūgti uz robežas, kā arī negatīvu lēmumu pārsūdzēšanas skaitu VR gada pārskata kontekstā. Tomēr ECRI atzīmē, ka

⁷³ 1951. gadā pieņemtās Konvencijas par bēgļa statusu 1.F pantā (izslēgšanas pants) noteikti visi tie gadījumi, atsaucoties uz kuriem personu var atzīt par nepiemērotu bēgļa statusa piešķiršanai. Šajā pantā nav minēts nacionālās drošības vai sabiedriskās kārtības apdraudējums. Saskaņā ar ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos biroju (skatīt Starptautiskās aizsardzības vadlīnijas: izslēgšanas panta piemērošana: 1951. gadā pieņemtās Konvencijas par bēgļa statusu 1.F pants, HCR/GIP/03/05, 2003. gada 4. septembris), izslēgšanas pantu nedrīkst sajaukt ar Konvencijas 33. (2) pantu, kurā atrunāti aizsardzības atcelšanas noteikumi bēgļiem, kuri uzskatāmi par bīstamiem tās valsts drošībai, kurā viņi atrodas (jo īpaši 33.(2) pants nosaka, ka uz atgriešanās aizlieguma normu nevar [...] pretendēt bēglis, kuru ir pamats uzskatīt par bīstamu tās valsts drošībai, kurā viņš [vai viņa] atrodas un ja viņš [vai viņa] ir atzīts par vainīgu sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, kas apdraud šīs valsts sabiedrību”.

⁷⁴ Saskaņā ar Patvēruma likuma 19. pantu saīsināto izskatīšanas kārtību piemēro, ja patvēruma meklētājs: 1) ir no drošas izcelsmes valsts; 2) ieradies Latvijas Republikā, šķērsojot valsti, kas nav dalībvalsts un attiecībā uz patvēruma meklētāju uzskatāma par drošu trešo valsti; 3) ir iesniedzis vēl vienu iesniegumu, norādot citus personas datus; 4) bez pamatota iemesla nav iesniedzis iesniegumu agrāk, lai gan viņam bija šāda iespēja, tajā skaitā lai kavētu vai novērstu viņa izraidīšanu no Latvijas Republikas; vai 5) rada draudus valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai un drošībai.

⁷⁵ Varas iestādes ir informējušas ECRI, ka 2011. gada pirmajos septiņos mēnešos 56 personas ir lūgušas patvērumu robežšķērsošanas punktos un ka neviens no iesniegumiem nav noraidīts.

⁷⁶ ECRI ir informēta par to, ka 2009. gadā 10 afgāņu grupai tikusi liegta iespēja pieprasīt patvērumu; varas iestādes nevarēja to apstiprināt.

šāda statistika nav pārskatāma un to ir grūti interpretēt. Lai kontrolētu situāciju un šajā rindkopā minētās problēmas, ir nepieciešams nodrošināt skaidru statistiku par uz robežas iesniegtajiem patvēruma pieprasījumiem un sekojošo apelāciju sūdzību skaitu.

160. ECRI rekomendē varas iestādēm piešķirt visām personām, tostarp patvēruma meklētājiem, kuri lūdz patvērumu uz robežas, efektīvu pieeju patvēruma pieprasīšanas procedūrai. ECRI iesaka varas iestādēm sistemātiski apkopot statistiku par uz robežas iesniegto patvēruma pieprasījumu skaitu un sekojošo apelācijas sūdzību skaitu negatīva lēmuma gadījumā. Statistikai jābūt atspoguļotai skaidrā un lasītājam saprotamā veidā.
161. ECRI ir informēta arī par to, ka VR organizē pirmo interviju tikai pēc precīzi formulēta patvēruma pieprasījuma. Informatīvas instrukcijas par patvēruma pieprasīšanas kārtību tiek izplatītas tikai īpašos gadījumos vai pēc pieprasījuma, un daudzi patvēruma pieprasītāji sūdzējušies par to, ka saņēmuši nedaudz informācijas vai nav saņēmuši nemaz. Varas iestādes, no otras puses, ir informējušas ECRI, ka gadījumos, ja patvēruma pieprasītājs ir iesniedzis pieteikumu, viņš tiek nodrošināts ar veidlapu, kurā norādītas šim statusam pienākošas tiesības un pienākumi.
162. ECRI rekomendē varas iestādēm veltīt vairāk pūles, lai padarītu informāciju par patvēruma pieprasīšanas kārtību pieejamāku potenciālajiem pieteikuma iesniedzējiem, un lai šī informācija būtu pamanāma attiecīgajos valsts robežas šķērsošanas punktos.
163. ECRI ir saņēmusi informāciju, ka lai gan Latvijas likumdošanā ir pieejamas atbilstošas normas, ja patvēruma pieprasītājs nerunā valodā, taču praksē ir bijuši gadījumi, kad patvēruma pieprasīšanas procedūras dokumentācija, tostarp tiesas lēmums, nav tulkoti vispār vai ir iztulkoti nepietiekamā apmērā. Bez tam, ir liecības par to, ka arābu valodas tulki ir nepietiekamā daudzumā.
164. ECRI rekomendē varas iestādēm nodrošināt, lai Patvēruma likumā iekļautās normas par mutiskās un rakstiskās tulkošanas pakalpojumu nodrošināšanu tiktu īstenotas praksē.
165. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja Latvijas varas iestādes veicināt patvēruma meklētāju un bēgļu integrāciju, apkarojot sabiedrībā par viņiem izplatītos stereotipus un aizspriedumus. Tāpat Komisija rekomendēja Latvijas varas iestādēm nodrošināt visām amatpersonām, kuras nonāk saskarsmē ar patvēruma meklētājiem un bēgļiem, profesionālo apmācību par cilvēktiesībām, ieskaitot nediskriminācijas principu, un patvēruma piešķiršanas procedūru.
166. ECRI saņēmusi informāciju, ka 2008. gadā Eiropas Bēgļu fonda atbalstītā projekta "Jauno sabiedrības locekļu integrācija" kontekstā tika uzsāktas dažādas iniciatīvas, tostarp kursi par integrācijas jautājumiem un Latviešu valodas mācību stundas. ECRI apsveic šādas iniciatīvas un mudina varas iestādes turpināt finansēt šāda veida aktivitātes. Tomēr NVO norādījušas, ka Eiropas Integrācijas fonda līdzekļi, kurus sedz varas iestādes, bieži vien ir pieejami ar lielu kavēšanos un neļauj NVO un šajā jomā strādājošām organizācijām pilnvērtīgi tos izmantot. Šķiet, ka lai gan iepriekš pasākumi ar nolūku integrēt bēgļus/patvēruma meklētājus galvenokārt tika uzticēti NVO, šos jautājumus aizvien vairāk pārņem varas iestādes un mazāk pieredzējuši ierēdņi.
167. Bēgļiem un pagaidu aizsardzību ieguvušajām personām ir piešķirts pabalsts, kas sedz dzīvošanas un latviešu valodas kursu izmaksas. Patvēruma meklētāju, bēgļu un pagaidu aizsardzību ieguvušo personu bērniem tiek nodrošināta bezmaksas izglītība. Attiecībā uz veselības aprūpi patvēruma meklētājiem un bēgļiem tiek nodrošināta neatliekamā medicīniskā palīdzība un

primārā veselības aprūpe, bet pagaidu aizsardzību ieguvušajām personām šīs izmaksas jāsedz pašām. Pienākums nodrošināt neatliekamu medicīnisko palīdzību ir absolūta rakstura.

168. ECRI ir informēta par to, ka dzīves apstākļi aizturēšanas centrā Olaine, kur patvēruma meklētāji tiek turēti kopā ar neregulāriem imigrantiem, nav apmierinoši un ka 2011. gada jūnijā plānots atvērt jaunu centru Daugavpilī. Lai gan aizturēto apstākļu uzlabošana ir pozitīvs solis, ECRI ir informēta par to, ka jaunais centrs atradīsies četrarpus stundu brauciena attālumā no Rīgas un ka tādejādi NVO nevarēs vairs nodrošināt regulāru juridisko un cita veida palīdzību. Bez tam, iespējams Daugavpils tiesām nav nodrošinātas apmācības, un tās nav gatavas risināt ar patvēruma sniegšanu saistītus jautājumus.
169. ECRI stingri rekomendē varas iestādēm paplašināt valsts apmaksātās primārās veselības aprūpes un neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojumu nodrošinājumu personām, kurām piešķirts pagaidu aizsardzības statuss.
170. ECRI stingri rekomendē varas iestādēm rast iespēju piešķirt nepieciešamos līdzekļus, lai nodrošinātu to, ka NVO, kuras sniedz juridisku un cita veida palīdzību, var turpināt to darīt aizturēšanas centrā Daugavpilī, kā arī to, lai Daugavpils tiesas iestādes, ja nepieciešams, varētu saņemt mācības par jautājumiem attiecībā uz patvēruma sniegšanu.
171. Attiecībā uz to amatpersonu apmācību, kuras nonāk saskarsmē ar patvēruma meklētājiem un bēgļiem, ECRI ir apmierināta, ka, pamatojoties uz nesen parakstīto memorandu starp VR un ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos biroju, Valsts robežsardzes darbiniekiem tiks nodrošinātas mācības par starptautiskajiem standartiem attiecībā uz patvēruma sniegšanu. Taču NVO atzīmējušas, ka šajā jomā varētu padarīt vairāk, jo īpaši ja tām atkal tiktu piešķirti nepieciešamie līdzekļi.

VI. Tiesībsargājošo iestāžu darbinieku izturēšanās

172. Latvijā nav (no policijas) neatkarīgas iestādes, kas izskata sūdzības par pilnvaru pārsniegšanu attiecībā uz rasismu, ko pastrādājuši tiesībsargājošo iestāžu darbinieki. Sūdzības par policijas amatpārkāpumiem (tostarp pilnvaru pārsniegšanu attiecībā uz rasismu) var iesniegt policijas teritoriālo vienību personālsastāva inspekcijas nodaļās. Valsts policijas iekšējās drošības birojs izskata policijas amata un profesionālās ētikas pārkāpumu lietas. Bez tam Iekšlietu ministrijas Galvenā personālsastāva inspekcija var veikt izmeklēšanu amatpārkāpumu gadījumos, kurus veikuši Iekšlietu ministrijas Centrālā aparāta personāls, kā arī Iekšlietu ministrijas padotības iestāžu (policijas, VR, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta) darbinieki⁷⁷.
173. Valsts statistikas dati par ierosināto disciplinārlietu skaitu pret policistiem atsevišķi nenorāda ierosināto lietu skaitu par pilnvaru pārkāpšanu attiecībā uz rasismu⁷⁸. Taču ECRI tika informēta, ka pārskata periodā šādas sūdzības nav reģistrētas.
174. ECRI rekomendē varas iestādēm izveidot neatkarīgu mehānismu, atsevišķi no policijas struktūrām, lai izmeklētu liecības par policijas amatpārkāpumiem, tostarp rasistisku izturēšanos. Tāpat ECRI rekomendē, lai statistikas datus par ierosināto disciplinārlietu pret policijas darbiniekiem skaitu atsevišķi būtu norādīts to lietu skaits, kuras uzsāktas par rasistisku izturēšanos. ECRI vēs

⁷⁷ Sūdzības par VR un imigrācijas ierēdņiem var sniegt arī Valsts robežsardzes Galvenajai pārvaldei, kas veic iekšējās inspekcijas funkcijas.

⁷⁸ Pamatojoties uz Valsts policijas darbinieka profesionālās ētikas un uzvedības kodeksa 7. pantu, policijas darbiniekam ir jāievēro vienlīdzīgas izturēšanās princips.

varas iestāžu uzmanību uz Vispārējās politikas rekomendāciju Nr. 11: Par rasisma un rasu diskriminācijas apkarošanu policijas darbā.

175. Trešajā ziņojumā ECRI ieteica uzlabot policijas darbinieku zināšanas par cilvēktiesībām un veicināt izpratni par rasismu un rasu diskriminācijas jautājumiem, kā arī kultūras daudzveidību.
176. Attiecībā uz policijas darbinieku apmācību šī ziņojuma 29., 38. un 114. rindkopā ECRI jau paudusi savu atbalstu atsevišķiem līdz šim paveiktiem pasākumiem. ECRI atzinīgi vērtē: mācības par naida noziegumu identifikāciju, izmeklēšanu un datu apkopošanu, kas nodrošinātas sadarbībā ar Čehijas un Zviedrijas policiju, kā arī citu īstenotu projektu, kura rezultātā tika izdota un izplatīta rokasgrāmata policistiem par naida noziegumiem.
177. Trešajā ziņojumā ECRI mudināja varas iestādes veikt nepieciešamos pasākumus, lai aizliegtu policijai izmantot diferencētu pieeju atkarībā no personas rases.
178. Izņemot mācības par naida noziegumiem, rasismu un rasu diskrimināciju, ECRI nav saņēmusi citu informāciju, kas liecinātu par to, ka pārskata periodā veiktas kādas iniciatīvas ar nolūku aizliegt un novērst šķirošanu pēc rases principa. Nav apkopoti arī statistikas dati par nacionālo/etnisko minoritāšu pārstāvību policijā.
179. ECRI stingri rekomendē Latvijas varas iestādēm skaidri definēt un aizliegt tiesībsargājošo iestāžu darbinieku veikto šķirošanu pēc rases principa, kā arī pastiprināt policijas darbinieku izglītošanu par šiem jautājumiem un par saprātīga aizdomīguma pielietošanas standartu, kā tas ir ieteikts ECRI vispārējā politikas rekomendācijā Nr. 11 Par rasisma un rasu diskriminācijas apkarošanu policijas darbā. Tāpat ECRI rekomendē varas iestādēm apkopot statistiku par nacionālo/etnisko minoritāšu pārstāvību policijā un veicināt šo grupu pārstāvju pieņemšanu darbā.

VII. Rasisma un rasu diskriminācijas uzraudzība

180. Trešajā ziņojumā ECRI stingri mudināja Latvijas varas iestādes turpināt atbalstīt un finansēt pētījumus, apskatus un aptaujas par jautājumiem, kas ir svarīgi rasisma un rasu diskriminācijas apkarošanai, ieskaitot darbu starpetnisko attiecību un integrācijas jomā, kā arī to, kā sabiedrības vairākums uztver mazākumtautību pārstāvjus.
181. ECRI ir informēta par vairākiem pētījumiem/aptaujām, kuras pārskata periodā īstenojušas Latvijas varas iestādes, tostarp Rīgas Domes veikto iedzīvotāju aptauju par integrāciju un attieksmi pret imigrāciju, kā arī Tiesībsarga biroja 2008. gadā veikto pētījumu par attiecībām starp romiem un policiju. ECRI atbalsta šādas iniciatīvas un mudina varas iestādes palielināt finansiālo atbalstu šāda veida pētījumiem, lai novērtētu situāciju un efektīvāk risinātu rasisma un rasu diskriminācijas jautājumus Latvijas sabiedrībā.
182. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja Latvijas varas iestādēm apsvērt iespēju izveidot saskaņotu un pilnīgu datu apkopošanas sistēmu, lai pārraudzītu neaizsargātāku grupu stāvokli, apkopojot nepieciešamo informāciju tādās kategorijās, kā etniskā izcelsme, valoda, reliģija un tautība. Lai izveidotu šādu sistēmu, jāievēro konfidencialitātes principi, jāsaņem apzināta piekrišana un personai brīvprātīgi sevi jāidentificē kā piederību kādai no grupām.
183. ECRI ir informēta un apmierināta ar to, ka 2011. gadā veiktās tautas skaitīšanas kontekstā būs iespējams analizēt informāciju par nodarbinātību, dzīves apstākļiem, izglītību un imigrāciju kopā ar datiem par pilsonību, etnisko piederību un valodu; turpretim informācija par reliģisko piederību netiek

apkopota. Turklāt Centrālā statistikas pārvalde veic aptaujas par nodarbinātību, kuru kontekstā tiek apkopota informācija par nodarbinātību, izglītību, dzīves apstākļiem, ienākumiem, etnisko un nacionālo piederību. Tomēr lai gan lielākā daļa šīs informācijas tiek publicēta reizi ceturksnī, informāciju par etnisko un nacionālo piederību publicē tikai pēc pieprasījuma. ECRI atzīmē, ka lai gan abas šīs iniciatīvas ir vērtējamas pozitīvi, nepieciešams arī regulāri apkopot un publicēt informāciju, kura iedalīta tādās kategorijās, kā reliģiskā piederība un valoda, saistībā ar nodarbinātību, dzīves apstākļiem un izglītību. Šajā sakarā ECRI varas iestādēm atgādina, ka informācijas apkopošana iepriekš aprakstītajā veidā ir neaizstājams rīks, lai izprastu, vai pie neaizsargātām grupām (neatkarīgi no tā, vai etniskām/valodas/reliģiskām grupām) piederošas personas tiek diskriminētas ikdienā saistībā ar nodarbinātību, izglītību vai dzīves apstākļiem.

184. ECRI rekomendē Latvijas varas iestādēm nodrošināt, lai attiecīgā informācija, kas iedalīta tādās kategorijās, kā etniskā izcelsme, valoda, reliģiskā piederība un nacionalitāte, tiktu regulāri apkopota un publicēta dažādas darbības nozarēs ar nolūku uzraudzīt Latvijas sabiedrības integrāciju. Šis uzdevums jāveic, ievērojot atbilstošus konfidencialitātes principus, saņemot apzinātu piekrišanu, un personai brīvprātīgi sevi jāidentificē kā piederošu kādai no grupām.

VIII. Izglītība un izpratnes veicināšana

185. Trešajā ziņojumā ECRI rekomendēja varas iestādēm turpināt un pastiprināt centienus veicināt daudzveidību skolas izglītībā. Sevišķi ECRI mudināja Latvijas varas iestādes nodrošināt jautājumu par savstarpējo cieņu, rasismu un rasu diskrimināciju pienācīgu izskatīšanu skolu mācību programmās un skolotāju tālākizglītībā par cilvēktiesībām. Tā rekomendēja varas iestādēm arī turpināt darbu skolu mācību programmu un mācību grāmatu kvalitātes kontroles jomā, nodrošinot, ka mācību grāmatas nesatur rasistiskus aizspriedumus vai stereotipus attiecībā uz kādu no minoritāšu grupām; kā arī pārstrādāt skolu mācību programmas un mācību grāmatas ar nolūku informēt skolēnus par daudzkulturālas sabiedrības priekšrocībām.

186. Attiecībā uz izglītību par kultūras daudzveidību, pamatojoties uz varas iestāžu sniegto informāciju, cilvēktiesības, antirasisms un minoritāšu kultūra joprojām tiek mācīta citu priekšmetu (piemēram, vēstures un sociālo zinību) kontekstā. Saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras pārskatu par 2010. gadu ziņots par izglītojošu materiālu trūkumu par etnisko, reliģisko un kultūras daudzveidību Latvijā, un vairākums mazākumtautību skolotāju izsaka bažas par veidu, kādā skolas mācību grāmatas ataino etniskās minoritātes. Šī ziņojuma 115. rindkopā ECRI apskata mācību materiālus par holokaustu. Attiecībā uz skolotāju tālākizglītību, saskaņā ar varas iestāžu informāciju 2009. gadā mācības par starpkultūru komunikāciju un iecietību tika nodrošinātās 158 skolotājiem; bez tam, tādi priekšmeti, kā kultūras daudzveidība, demokrātija un pilsoniskā izglītība, ir iekļauti obligātajā mācību programmā sociālo zinātņu skolotājiem. Tomēr citi avoti norādījuši, ka skolotājiem joprojām ir nepietiekamas zināšanas, lai strādātu jauktās klasēs. ECRI ir informēta, ka varas iestādes regulāri pārbauda mācību grāmatas latviešu valodā attiecībā uz diskriminācijas jautājumiem un cilvēktiesību ievērošanu.

187. ECRI rekomendē, lai cilvēktiesības un zināšanas par nacionālo/etnisko minoritāšu kultūru tiktu iekļautas skolu mācību programmā kā obligāti mācību priekšmeti. ECRI tāpat rekomendē Latvijas varas iestādēm turpināt realizēt un atbalstīt skolotājiem paredzētās mācības par starpkultūru komunikāciju un iecietību.

188. Attiecībā uz izpratnes veicināšanas pasākumiem par diskriminācijas un iecietības jautājumiem, tas ticis aprakstīts 29., 35., 38., 48., 80 un 176. rindkopā. ECRI pauž nožēlu, ka trešajā ziņojumā minētā Nacionālā programma iecietības veicināšanas Latvijā netika atjaunota.

STARPPOSMA REKOMENDĀCIJAS

Trīs sevišķas rekomendācijas, kuras ECRI lūdz Latvijas varas iestādēm izpildīt prioritārā kārtā, ir šādas:

- ECRI stingri iesaka Latvijas varas iestādēm piešķirt Tiesībsarga birojam pietiekamus līdzekļus un cilvēkresursus, un mainīt pašreizējo tendenci samazināt biroja budžetu. Tāpat Komisija atkārtoti savu rekomendāciju uzlabot šīs institūcijas pieejamību dažādās valodās un dažādos Latvijas reģionos.
- ECRI rekomendē varas iestādēm nodrošināt to, lai tikko pieņemtās Sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādnes nobruģē ceļu visaptverošas programmas izveidei, kuras uzmanības centrā būtu diskriminācijas novēršana, atvērta un integrēta sabiedrība un konkrēti pasākumi tās īstenošanai. Tāpat ECRI rekomendē, lai Pamatnostādņu ieviešanai tiktu nodrošināti pietiekami un savlaicīgi piešķirti finanšu resursi, un ieviešanas procesā piedalītos pilsoniskā sabiedrība, nacionālās/etniskās minoritātes un vietējās pašvaldības. Visu programmas īstenošanā iesaistīto pušu starpā jānodrošina saskaņota rīcība.
- ECRI atkārtoti rekomendē slēgt atlikušās speciālās klases romiem un integrēt romu skolēnus vispārējās plūsmas klasēs. Lai to nodrošinātu, ECRI rekomendē pieņemt atpakaļ darbā romu programmas ietvaros apmācītos romu skolotāju palīgus. Visbeidzot, ECRI rekomendē varas iestādēm risināt jautājumu par romu bērnu lielo skaitu speciālajās skolās.

Ne vēlāk kā divus gadus pēc ziņojuma publikācijas ECRI veiks starpposma pasākumus, lai pārbaudītu šo trīs rekomendāciju izpildi.

BIBLIOGRĀFIJA

Šajā bibliogrāfijas sarakstā uzskaitīti galvenie publicētie avoti, kas izmantoti, izvērtējot situāciju Latvijā. To nevajadzētu uzskatīt par visu to avotu pilnīgu uzskaitījumu, kas bija pieejami ECRI ziņojuma sagatavošanas laikā.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. Third report on Latvia, 13 February 2007, CRI(2007)3
2. Second report on Latvia, 23 July 2002, CRI(2002)21
3. Report on Latvia, September 1997, CRI(97)54
4. General Policy Recommendation No. 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, October 1996, CRI(96)43
5. General Policy Recommendation No. 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, June 1997, CRI(97)36
6. General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, March 1998, CRI(98)29
7. General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, March 1998, CRI(98)30
8. General Policy Recommendation No. 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, April 2000, CRI(2000)21
9. General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, December 2000, CRI(2001)1
10. General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, December 2002, CRI(2003)8
11. General Policy Recommendation No. 8: Combating racism while fighting terrorism, June 2004, CRI(2004)26
12. General Policy Recommendation No. 9: The fight against antisemitism, September 2004, CRI(2004)37
13. General Policy Recommendation No. 10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, March 2007, CRI(2007)6
14. General Policy Recommendation No. 11: Combating racism and racial discrimination in policing, October 2007, CRI(2007)39
15. General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, March 2009, CRI(2009)5

Other sources

16. European Court of Human Rights (ECHR), Case of Andrejeva v. Latvia (Application no. 55707/00), Judgment, 18 February 2009
17. Congress of Local and Regional Authorities, Recommendation 257 (2008), Local democracy in Latvia: the participation of non-citizens in public and political life at local level, 3 December 2008
18. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Comments of the Government of Latvia on the first Opinion of the Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011, GVT/COM/I(2009)001
19. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Opinion on Latvia adopted on 9 October 2008, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002
20. European Social Charter, European Committee of Social Rights, Conclusions XIX-2 (2009) (LATVIA), Articles 11, 13 and 14, January 2010
21. European Social Charter, European Committee of Social Rights, Conclusions XIX-2 (2009) (LATVIA), February 2010
22. European Social Charter, 5th National Report on the implementation of the European Social Charter submitted by the Government of Latvia, Cycle XIX-1 (2010), 2 November 2009, RAP/Cha/LA/V(2009)

23. European Social Charter, Reply to supplementary question, 4th National Report on the implementation of the European Social Charter submitted by the Government of Latvia (Articles 13§4 for the period 01/01/2006-31/12/2007), Cycle XIX-2, 1 October 2009, RAP/RCh/LA/IV(2008)Add
24. European Social Charter, 4th National Report on the implementation of the European Social Charter submitted by the Government of Latvia (Articles 11, 13 and 14 for the period 01/01/2006-31/12/2007, 6 November 2008, RAP/Cha/LA/IV(2008)
25. European Social Charter, European Committee of Social Rights, Conclusions XIX-1 (LATVIA), Articles 1 and 9 of the Charter, November 2008
26. United Nations, Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, Doudou Diène. Addendum, Mission to Latvia, 5 March 2008 A/HRC/7/19/Add.3
27. United Nations, Human Rights Council, Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development, Report of the independent expert on minority issues, Gay McDougall, 28 February 2008, A/HRC/7/23
28. United Nations, Committee against Torture, Consideration of reports submitted by States parties under Article 19 of the Convention, Conclusions and Recommendations of the Committee against Torture, 19 February 2008, CAT/C/LVA/CO/2
29. Organisation for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents and Response, Annual Report for 2009, November 2010
30. OSCE, Report of the Personal Representative of the OSCE Chair-in-Office on Combating Anti-Semitism, Rabbi Andrew Baker, Country Visit : Latvia, May 22-26, 2009 (prepared 5 July 2009), 22 September 2009, CIO.GAL/218/09
31. OSCE, Holocaust Memorial Days in the OSCE Region, An Overview of Governmental practices, January 2010
32. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Annual Report 2010
33. FRA, Detention of third country nationals in Return Procedures, Thematic report September 2010
34. FRA, Thematic Study, Racist and Related hate crimes in the EU, Raxen Guidelines – Latvia, 2010
35. FRA, The duty to inform applicants about asylum procedures: The asylum-seeker perspective, Thematic Report, September 2010
36. Advanced Social and Political Research Institute (ASPRI), University of Latvia, Immigrant Integration in Latvia, Edited by Nils Muižnieks, September 2009
37. Baltic Institute of Social Sciences, Immigrants in Latvia: Possibilities and conditions of Inclusion, Riga 2009
38. Dribins, Leo, Representative of Latvian Council of Jewish Communities, Speech, ECRI's Round Table in Latvia, Riga, May 2008
39. Equal Rights Trust, 'Levelling Down' Pensions in Latvia Does Not Remedy Discrimination, 29 September 2009; Letter to Gundars Daudze; Speaker of the Saeima; 29 September 2009
40. European Network against Racism (ENAR), Shadow Report 2008, Racism in Latvia, Latvian Centre for Human Rights, October 2009
41. Eurobarometer, Discrimination in the EU 2009, Results for Latvia, European Commission
42. Eurydice, Organisation of the education system in Latvia 2009/2010, European Commission
43. Latvian Centre for Human Rights, Combating Hate Crimes in Latvia: Legislation and Police Practice, December 2008
44. Legal Information Centre for Human Rights (Estonia), Latvian Human Rights Committee, Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia, 2009
45. Lulle, Aija, The impact of racial equality directive : a survey of trade unions and employers in the Member States of the European Union, Country report on Latvia, FRA, 2010

46. Feldhune, Gita, Report on Measures to Combat Discrimination, Country Report 2008 Latvia, European network of legal experts in the non-discrimination field
47. Feldhune, Gita, Executive Summary, Country Report Latvia 2008 on measures to combat discrimination, European network of legal experts in the non-discrimination field
48. Latvia RAXEN National Focal Point, Complementary Data Collection, Contribution to the FRA Annual Report 2011, October 2010
49. Latvia RAXEN National Focal Point, Thematic Study – Housing Conditions of Roma and Travellers, March 2009
50. Latvian Centre for Human Rights, Combating Hate Crimes in Latvia: Legislation and Police Practice, 2008
51. Latvian Centre for Human Rights, Alternative report on the implementation of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities in Latvia, Riga, 2008
52. Latvian Centre for Human Rights, National activity report Latvia –anti-discrimination and diversity training, May 2008
53. Latvian Centre for Human Rights and Centre for Educational and Social Research “Baltic Insight”, NGO Report on the implementation of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities by the Republic of Latvia, December 2007
54. Latvian Human Rights Committee, UN Resolution Has No Influence upon the Latvian Authorities, Riga, 26 March 2009
55. Roma in Central and Eastern Europe, Social Sciences Eastern Europe, 2009, Leibniz Institute
56. US Department of State, 2009 Human Rights Report: Latvia, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2009 Country Reports on Human Rights Practices, 11 March 2010
57. U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 2009 Country Reports on Human Rights Practices, 2009 Human Rights Report: Latvia, 11 March 2010
58. US Department of State, 2008 Human Rights Reports: Latvia, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Country Reports on Human Rights Practices, 25 February 2009
59. US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 2010 Report on International Religious Freedom, Latvia, 17 November 2011
60. US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 2009 Report on International Religious Freedom, Latvia, 26 October 2009
61. The Stephen Roth Institute, <http://www.tau.ac.il/Anti-Semitism/asw2008/baltic-states.html>
62. Associated Press, Far right set to join Latvia coalition, 22 October 2010
63. Free Speech Emergency in Latvia, Latvian Supreme Court clears neo-Nazi of race hate speech charges, 22 May 2010
64. The Guardian, The threat of Baltic ultra-nationalism, Efraim Zuroff, 3 April 2010

